4575

I

491.99-8
S

1894

2010

982 2292 4909

Ն. ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

1894. № 441. ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ

ԵՒ

ՍԿԶԲՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՏԱՍՆԵՒԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԻՊ

Պատկերներով եւ գրչագիր այբուբենով

Գին է 35 կոպէկ

ИНСТИТУТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ Академии Наук СССР

SIG. MUS. ASIAT. C. A. 1912 PECATЬ. AZIATCKAGO MUZEUMA

265

ԹԻՖԼԻՍ
Արագատիպ տպարան Մ. Մարտիրոսեանցի եւ Ընկ.
ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ ՓՈՂ. ՏՈՒՆ № 81
1894

49199-8
S-46

Ն. ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ

ԵՒ

ՍԿԶԲՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

SB 2002

Տասնեւիններորդ տիպ

Պատկերներով եւ գրչագիր այբուբենով

ԹԻՖԼԻՍ
Արտատպեալ տպարան Մ. Մարտիրոսեանցի եւ Ընկ.
ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ ՓՈՂ. ՏՈՒՆ № 81.
1894

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 15-го Января 1894 года.

49819-ah
ՊԵՏ. ԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀՍՍՌ-Арм.ССР
Ա. ԱՄ. Ա. ՄԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ
36377-66

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

«Մայրենի լեզուի» առաջին տարին տասնեվիններորդ անգամ տպագրութեան ենք տալիս։

Այս անգամ գրքիս մէջ, նախընթաց տպագրութիւնների համեմատութեամբ, հետևեալ փոփոխութիւններն ենք մտցրել.

1. Գրքի այբբենական մասը նորից ենք խմբագրել։ Այս խմբագրութիւնն անելով, աշխատել ենք՝

Ա. Որ բոլոր օրինակելի բառերը բարոյախօսութեան նիւթը կազմող առակներից առնուած լինին.

Բ. Որ տառագիտութեան ժամանակ նման հնչիւնները, որքան հնարաւոր է, յաջորդաբար համեմատուին միմեանց հետ.

Գ. Որ գրագիտութեան սկզբում, երբ մանուկները գործ ունին հնչիւնների նշանագրերը սովորելու, կարդալու համար առաջարկուած բառերը, *որքան հնարաւոր է*, պարզ լինին թէ հնչական կազմութեան և թէ նշանակութեան կողմանէ։

2. Գրքի մէջ աւելացրել ենք բազմաթիւ նոր պատկերներ և հին պատկերներից մի քանիսը փոփոխել ենք տուել։

3. Այբբենական մասի վերջում դրել ենք գրութեան օրինակներ *չորս երես*։ Առաջին երկու երեսները կազմուած են այն բառերից, որոնք այբբենարանի տպագիր մասի մէջ առաջարկուած են որպէս նիւթ վերլուծութեան։ Այսպիսով ուսուցչի կամքից ու հմտութիւնից է կախուած *կարդալն ու գրելը* զուգակից անել միմեանց։ Եւ որովհետև գեղեցիկ ու վայելուչ գրելու համար հարկաւոր է երկարատև վարժութիւն, ուստի անմիջապէս վերլուծանելի բառերից յետոյ դրել ենք գրաւոր այբուբենը և մի քանի թեթև վարժութիւններ անջատ գրութեան համար։ Վայելչագրութեան դասերը պիտի շարունակուին երկրորդ և երրորդ տարիները, եթէ կարելի է, լեզուի դասերին կից. ուրիշ խօսքով՝ ամենայն բան, ինչ որ գրում է աշակերտը, պէտք է գրէ վայելուչ կերպով, և, աշակերտի գրաւոր աշխատութիւնները գնահատելիս, ուսուցիչը անխափան պիտի նշանակէ և՛ գրութեան վայելչութեան չափը գնահատող թուանշանը։

4. Բարոյակրթական առակները, որոնցից առնում ենք վերլուծանելի բառերը, մինչև այժմ ցրուած էին գրքի զանազան երեսներում. այս անգամ մենք նրանց դասակարգել ենք գրքի այբբենական

մասից յետոյ։ Այդ առակները, որոնց բովանդակութիւնը լիուլի յայտնի է մանուկներին, կարող են և պէտք է սկզբնական ընթերցանութեան նիւթ լինին մանուկների համար «Այբբենարանից» յետոյ։

—Սոքա են այբբենական մասի համար առաջարկուած բարոյական. առակները և նրանցից առնուած օրինակելի բառերը վերլուծութեան համար։ *ա.* Աղամ չուն. *բ.* չունը և էշը. *գ.* սագը և բադը. *դ.* հաւը և ձագերը. *ե.* մուկն ու կատուն. *զ.* կաղնի ծառն ու եղէգը. *է.* ոզնին և օձը. *ը.* ոչխարն ու գայլը. *թ.* կաթնատու կով. *ժ.* փիղը և քոթոթը։ Ահաւասիկ և օրինակելի բառերը, այն կարգով, ինչպէս նոքա յառաջ են բերուած գրքի մէջ։

ա. չուն—չ, ու, ն.
միս—մ, ի, ս.
ջուր—ջ, ր.

բ. սագ—ա, գ.
բադ—բ, դ.
լիճ—լ, ճ.

գ. չունը—ր.
էշը—է.

դ. հաւ—հ, ւ.
ձագ—ձ.
ցին—ց.

ե. մուկը—կ.
կատու—տ.

զ. կաղնի—ղ.
ծառ—ծ, ռ.
եղէգ—ե.

է. ոզնի—ո, զ.
օձ—օ.

ը. ոչխար—չ, խ.
գայլը—գ.
կաթ—թ.

թ. կով—վ, ւ, (իւ).

ժ. փիղ-ֆիլ—փ, ֆ.
քոթոթ—ք.
ժանիք—ժ.

Վերջին դասը (յոգով) կազմում է յ տառը և նրա այլ և այլ գործածութիւնը բառի մէջը և վերջը։ Ապա գալիս են մի քանի վարժութիւններ ու, եւ, եա վանկերով և գրքի այբբենական մասը վերջանում է։

Ուսուցչին մեր եղանակի առանձնութիւններին ծանօթացնելու համար՝ առաջ ենք բերում մի դաս իւր բոլոր մանրամասնութիւններով։

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍ—չ ու ն

1. Բարոյախօսական՝

Ուսուցիչը պատմում եւ պատմել է տալիս «Աղամ չուն» վերնագրով բարոյախօսական առակը. (Այբբենական մասի առաջին յօդուածը):

2. Իրազնական՝

Զրուցատրական ձեւով եւ հարցմունքների միջնորդութեամբ ծանօթացնում է շանը—առարկային։

Զրուցատրութեան արդիւնքը պէտք է մօտաւորապէս հետեւեալը լինի.

«Շունն ապրում է տանը. նա ուտում է հաց և կաթը, բայց աւելի սիրում է միս. նա ընտանի մսակեր կենդանի է։ Շան մարմինը կազմուած է չորս մասից՝ գլուխ, պարանոց, բուն, ոտներ։ Շան գլխի վրայ մենք տեսնում ենք՝ բերան, քիթ, աչքեր և ականջներ։ Շան գլուխը միացած է բնի հետ պարանոցով. նրա բունը կլոր է. բնի յետեւը նա ունի երկար պոչ։ Շան ստորին մասերը կոչւում են մատներ. նա ունի չորս ոտ. իւրաքանչիւր ոտը բաղկացած է երեք մասից՝ ազդր, ոլոգ և թաթ. ամեն մի թաթի վրայ չորս չորս մատներ ունի, որոնք զինուած են սուր-սուր եղունգներով—ճանկերով։ Ոտներին նայելով՝ շունը չորքոտանի կենդանի է կոչւում։ Իր սուր ժանիքներով շունը կծում է մարդկանց. դրա համար էլ նրանից վախենում ենք։ Շունը իւրաքանչիւր ծնօտի վրայ երկու ժանիք ունի։

3. Կարդալու վարժութիւն, որ ունի չորս ստորատիճաններ.

ա. Վերլուծութիւն բառի.

Ուսուցիչը վերլուծում է առարկայի անունը—շուն։

«Մենք նախընթաց դասի մէջ գննեցինք շունը իբրև առարկայ, իսկ այժմ կը քննենք նրա անունը—շուն—իբրև բառ։ Իբրև առարկայ գննելու միջոցին, մենք նայեցինք շան վրայ, մենք դիտեցինք նրան աչքերով. ուրեմն գննութիւնը կատարեցինք տեսանելիքի միջնորդութեամբ։ Իսկ այժմ շունը չկայ այլևս, մենք կամենում ենք խօսել նրա անուան—շուն բառի վրայ։ Արդեօք առարկայի անունը նոյնպէս կարելի է գննել տեսողութեան միջնորդութեամբ։—Ա՛յ։ Ուրեմն ինչպէս կամ ինչի միջնորդութեամբ գննենք շուն բառը։

—Ա՛յ ինչպէս։ Երբ մենք գննեցինք շանը իրան, նա մեր աչքի առաջն էր, մենք նրան տեսնում էինք աչքով, իսկ այժմ շան հետ էլ մենք գործ չունինք. այժմ միայն պէտք է իմանանք, թէ ինչպէս է շինուած այդ առարկայի անունը՝ շուն բառը, իսկ այդ իմանալու համար պէտք է լաւ լսենք.—շ շ շ ու ու ն (կրկնում է մի քանի անգամ)։ Դէհ ականջներդ լաւ սրեցէք և ինչ որ կ'ասեմ, լաւ լսեցէք.—շ՛ շ՛ շ (կպցնում է հնչիւնը միմեանց առանց ը տառի օգնութեան և արտա-

սանում է նրան ատամների արանքից). բոլոր բառն ասացի։ Պետրոս, ասա միևնոյն հնչիւնը։ Սարգիս, դու ասա։ Արամ,—դու... Ասացէք ամենքդ խմբովին։ Այժմ լաւ լսեցէք. կարող եմ բաց բերանով և պարզ ու երկար ձայնով արտասանել այդ հնչիւնը։ Փորձենք (փորձում է և փորձել է տալիս)։ Ուրեմն շ խուլ ձայն է. նա դժուար է ասւում։

Լաւ. լսեցէք այժմ։

շ ու ու ու։ Այժմ բոլոր բառն ասացի։—Ոչ. կէսը, միայն երկու մասը, երկու հնչիւնը։ Այժմ դու ասա, Հայկ. դու, Կարապետ. ամենքդ միասին ասացէք։ Վարդան, ասա առաջին հնչիւնը. Արամ, ասա երկրորդը. Մկրտիչ, կրկնիր երկուսն էլ. ձգիր մինը միւսի յետևից. այժմ կարճ ասա։ Լաւ, հիմա լսեցէք. դուք տեսնում էք, որ երկու հնչիւնը կարելի է ձգած ասել—*շ շ շ ու ու ու* և կարելի է կարճ ասել—*շու*։ —Այժմ դու, Յովհաննէս, ձգիր հնչիւնները միմեանց յետևից, ասա նրանց կարճ, կպցրած։—Մինաս, ասա միայն առաջին հնչիւնը։ Մկրտիչ, դու երկրորդն ասա։ Յոլակ, ասա երկրորդը, յետոյ առաջինը. ձգիր, կպցրու։ Ասացէք միասին երկրորդ հնչիւնը, ապա առաջինը. ձգեցէք. այժմ կարճացրէք. ինչ ստացանք.—*ուշ*։ Ի՞նչ է նշանակում *ուշ*։ Այժմ լսեցէք նորից՝ շ ու ննն։ Հիմա բոլոր բառը ձգեցի, թէ էլի բան մնաց։—Բոլորը։—Ուրեմն քանի ձայն կայ *շուն* բառում։ Ասա Արամ, առաջինը. դու, Կարապետ, երկրորդն ասա. ձգիր, այժմ կպցրու։ Մինաս, ասա երրորդը՝ երկրորդը, առաջինը։ Հայկ, ձգիր Մինասի ասած բոլոր հնչիւնները երկար. կրկնեցէք ամենքդ. այժմ կարճացրէք. ինչ ստացանք, Գարեգին։ (նուշ)։ Ի՞նչ է նշանակում *նուշ*։

Զրուցատրութեան հետեւանքը լինում է այն, որ աշակերտները որոշում են եւ վերալուծում հնչիւնները շուն, ուշ, նուշ բառերում։

բ. Հնչիւնների համեմատութիւնը.

Այժմ քննենք ամեն մի հնչիւնը առանձին։

—Քանի հնչիւն կայ *շուն* բառի մէջ։ Ո՞րն է առաջինը, ո՞րն է երկրորդը, երրորդը։—Այդ հնչիւններից ո՞րն է աւելի պարզ ասւում, իսկ ո՞րն է խուլ ասւում։

—Լաւ. ուրեմն *ու* պարզ է ասւում, նրան կարող ենք *հեշտութիւնով* ձգել—արտասանել, նա որոշ ձայն ունի. իսկ *շ* և *ն* խուլ ձայն են հանում, նրանց հեշտութիւնով ձգել, պարզ ու բարձր արտասանել չենք կարող. նրանք *դժուար* են ասւում, կ'ասես թէ խեղդւում են ատամների արանքում։

Ուրեմն այդ հնչիւններից մէկին մենք կանուանենք ձայն ունեցող—*ձայնաւոր*, իսկ միւսներին կ'անուանենք ձայն չունեցող—*բաղաձայն*։—Ո՞րին կ'անուանենք ձայնաւոր հնչիւն, Գարեգին. իսկ ո՞րոնց ենք ասում բաղաձայն հնչիւններ, Հայկ։ Ասացէք ամենքդ ձայնաւոր հնչիւնը. այժմ առաջին բաղաձայն հնչիւնը.—այժմ վերջինը։ Ուսուցիչը պէտք է աշխատէ, որ *շ* և *ն* հնչիւնները արտասանելիս *ը* ձայնը չ'կպցնեն նրանցից, այլ արտասանեն ատամների մէջ. *ն* հնչիւնը պէտք է արտասանել երկու *ը*-ի մէջ, միայն առանց *ը*-երի ձայնը զգալի կացուցանելու. միևնոյնը պէտք է իմանալ և միւս բաղաձայների մասին այսուհետև)։

գ. Ծանօթ հնչիւնը անծանօթ բառերի մէջ.

«Այժմ լսեցէք, տղայք, թէ ինչ բառ կ'ասեմ ձեզ.—*ծուկ*։ Ի՞նչ բառ ասացի, Կարապետ։ Կրկնիր, Մկրտիչ . . .—Այժմ մտածեցէք, թէ այս բառի մէջ չկա՞յ արդեօք ձեզ ծանօթ հնչիւններից. ո՞րն է, Յովհաննէս։ Իսկ *կուտ* բառի մէջ ի՞նչ ծանօթ հնչիւն կայ։ Ի՞նչ ծանօթ հնչիւն կայ *էշ* բառի մէջ, իսկ *տուն, սան, նոր* բառերում»

—Ո՞վ է կարող իրանից այնպիսի բառ ասել, որի մէջ լինի *ու* հնչիւնը։ Ասա, Հայկ. դու ասա մի ուրիշը, Գարեգին. Մտածեցէք այնպիսի բառ, որի մէջ լինի *շ* հնչիւնը . . . Այժմ այնպիսի բառ գտէք, որի մէջ լինի *ն* հնչիւնը . . .

—Լաւ, հիմա կրկնենք բոլորը. քանի՞ հնչիւն գիտենք մենք. ինչպէս անուանեցինք *ու* հնչիւնը. ինչպէս ենք անուանում *շ* և *ն*. ինչի՞ ենք այդպէս անուանում. ինչ կասանք, եթէ ձգենք *շ* և *ու*, իսկ եթէ կպցնենք։ Ի՞նչ կ'ստանանք, եթէ ձգենք *ն*, *ու*, *շ*. իսկ երբ կպցնենք. ինչ է նշանակում *նուշ*։ Քանի բառ կարող ենք կազմել *շ*, *ու*, *ն* տառերից (երեք—*ուշ*, *շուն*, *նուշ*—*ուշ* *ու* *նուշ*)։

դ. Գրելու վարժութիւն.

Աշակերտները գրում են այն վարժութիւնները և ապա, ստիճան առ ստիճան, նաև այն տառերը, որոնք առաջ են բերուած «Գրչագիր» մասի մէջ իւրաքանչիւր բառի համար։

Միևնոյն բարոյախօսական առակից վերցրած երկրորդ և երրորդ բառը՝ «միս» և «ջուր» պէտք է վերլուծել նոյն ձևով, ինչպէս «շուն», բայց աւելի համառօտ ու ամփոփ, որովհետև վերլուծութեան գաղտնիքը առաջին դասից արդէն յայտնի է մանուկներին։

ԱՌԱՋԻՆ ԿԻՍԱՄԵԱԿ

ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ

ԾՐԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

I

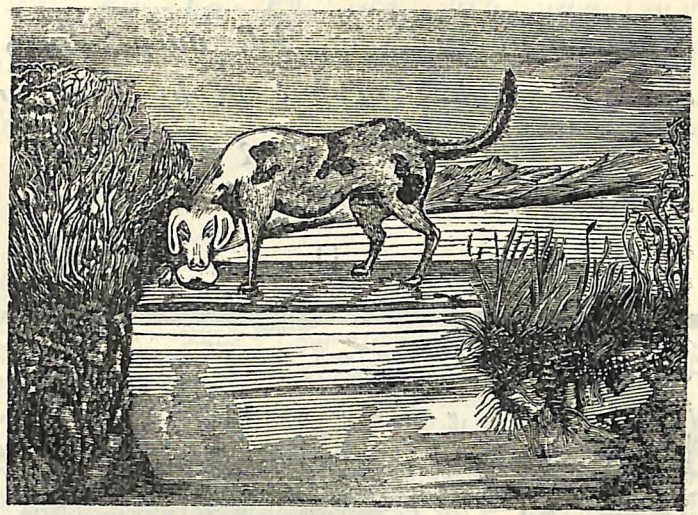

ՇՈՒՆ—ու, շ, ն.

ու, ուշ, ուն, նու, նուշ, շուն.
ուշ ու նուշ. շուն ու նուշ.

ՄԻԱ—ի, ա, մ.

իմ, մի, մին, ուա, ում, շիշ.
շուն ու միա. միա ու շուն.

Ջուր—Ջ, ր.

ուր, ուշ, ուս, ում, իր, իմ, սուր, մուր, շիշ
սուս, միս. ունիմ, ունիս, ունի. շուն ունիմ.
միս ունիս. նուշ ունի.

II

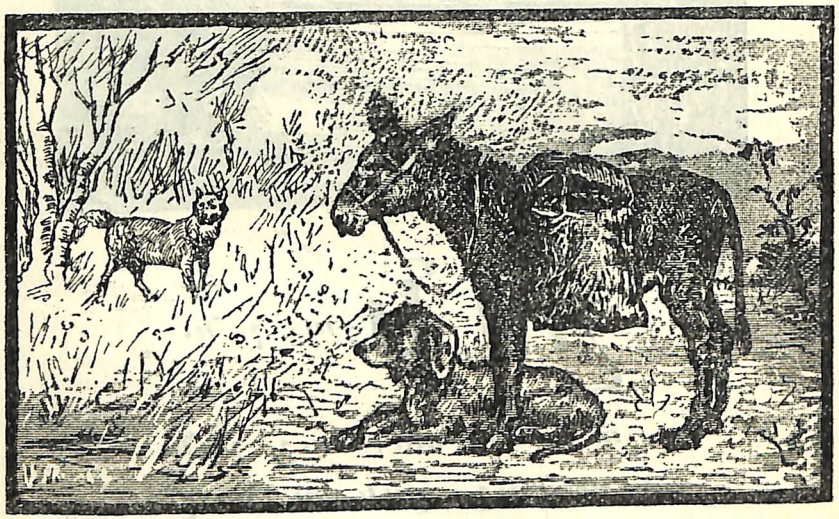

Շունր—ր.

ընն, նր, ըշ, շր, ըմ, մր, ըս, սր, ըջ, ջր, ըր, րը.
շունը, միսը, ջուրը, նուշը, սուրը, մուրը, շիշը.

Էշ—է.

էշ, էս, էն, էր, էջ, ուշ, ուս, ուր, ում.
նուշ, շուն, շէն, մէջ, սէր, սուր, իր, մին.

Շուն. Նուշ. Միս. Սուր. Ջուր. Էշ. Էմին.

III

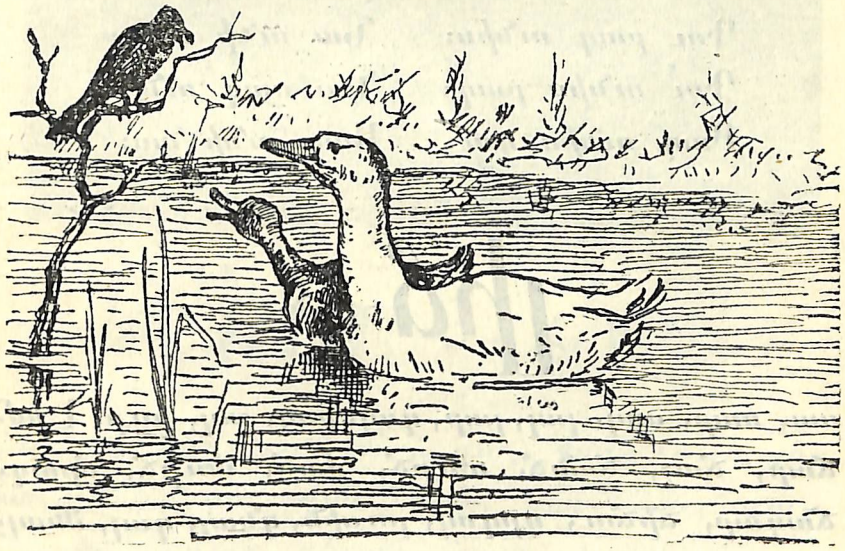

սազ—ա, զ.

աս, սա, ան, նա. սան, շար, զամ, գաս, մաս.
սուր, մուր, մուգ. իմ, միս, գիր, գին, աջ, էջ.
գինի, գարի, անուն, անուշ, աշուն, շուշան.
Անուշ, Գարուն, Սարգիս, Սիրուն, Շուշան.

Բաղ—բ, դ.

բան, ջան, բաղ, բաշ, դաս, սա, սար, սարդ.
բու, բուն, դու, դուր, դուրս, մուր, սուր, ջուր.
գաջ, գիր, արի, բաբի, գարի, մարի, դարբին.

Դու բաղ ունիս: Նա ունի սաղ:
Դու ունիս բաղ: Նա սաղ ունի:
Բաղ ունիս դու: Սաղ ունի նա:

Լիճ—լ, ճ.

սա, սար, սալ, լալ, լար, գալ, բալ, շալ, լուր, Լիմ.
ճար, ճաշ, ճանճ, սուրճ, մահճ, մուրճ, ճրագ,
ճագար, ճիճու, գրդալ, լուսին, գնալ, գալ, մնալ.

ա, ու, ի, է, ը, շ, ն, ս, մ, բ, ջ, գ, բ, դ, լ, ճ.

Ա, Ի, Է, Ը, Շ, Ն, Ս, Մ, Բ, Ջ, Գ, Բ, Դ, Լ, Ճ.

IV

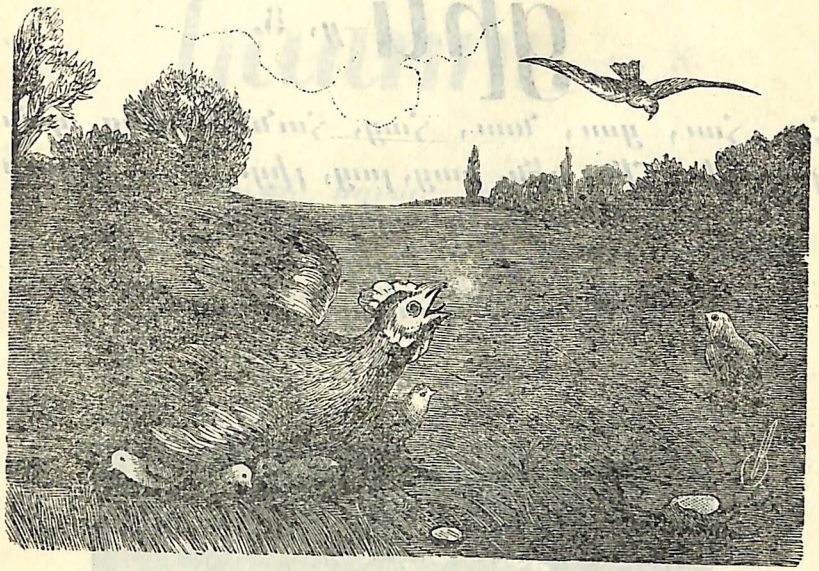

Հաւ—հ, ւ. Հ, Ւ.

հա, ահ, բահ, շահ, մահ, գահ, ջահ, հուր, գէջ.
նա, նաւ, դա, դաւ, բան, բաւ, դու, դուր.
հաւան, սաւան, դիւան, հալաւ, ասաւ, հասաւ.

Ճագ—ճ, Ճ.

ճի, ճու, ճիգ, ինճ, հունճ, հունդ, գունդ, գանճ,
սանճ, սինճ, ճագար, ճագար, ճաւար, հիւանդ.

ցին—ց, Ց.

հա, հաւ, ցաւ, նաւ, հաց, հունձ, հունց, ցան, ցուլ, ցից, հին, գին, բաց, լաց, լից. Ցին — ուրուր.

Գնացի, գնացիր, գնաց:
Մնացի, մնացիր, մնաց:
Ասացի, ասացիր, ասաց:

V

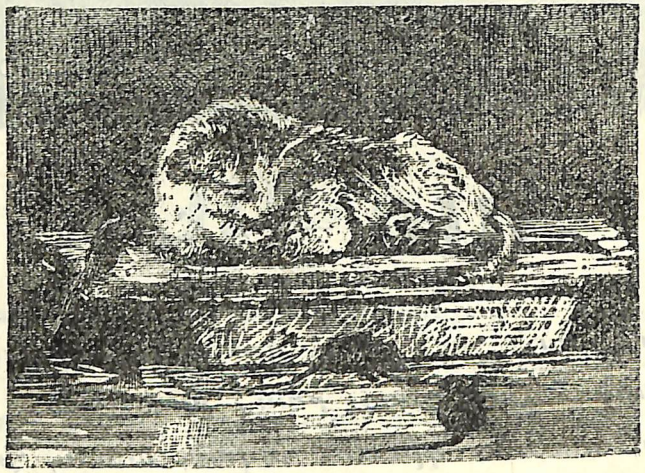

մուկ—կ, Կ.

էս, կէս, գէս, գէշ, կալ, գալ, կիր, գիր. կար, գար, արջ, կարճ, մէկ, մէգ, կարի, գարի. գարուն, կարիճ, կացին, Զուիկ, Ընձակ, Կարին.

կաւոու—ա, Տ.

կուտ, տուտ, սուտ, շուտ, ճուտ, մատ. լիճ, ջիլ, ձիտ, տանձ, գանձ, սանձ, ցանկ. կարագ, կարաս, կաւիճ, Տաճատ, Դատ.

մարտ, մարդ, սար, դար, տատ, դատ. տաշտ, դաշտ, տուր, դուր, տաս, դաս.

Կուտ	Անուշ	Ընտանի
Նուշ	Շուշան	Համբարձում
Շուն	Նաւակ	Գանձանակ
Տուն	Սարգիս	Սանասար
Նաւ	Մինաս	Աբրահատ
Կաւ	Զանիկ	Դատաստան
Կէս	Սահակ	Իսկուհի
Տիկ	Գարուն	Բանական
Ճաշ	Բամբակ	Բաւական
Մատ	Դանակ	Ցաւագար
Սան	Լուսիկ	Բագարատ
Դաս	Ճակատ	Անուշաւան

VI

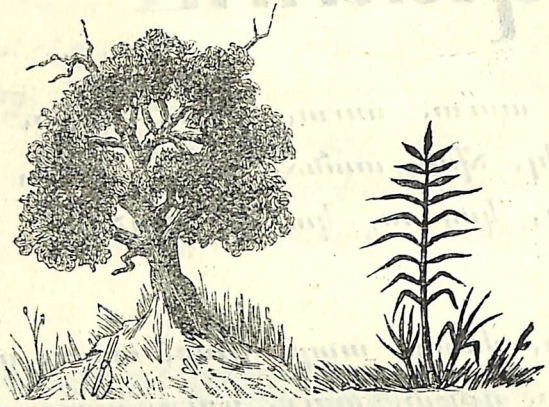

Կաղնի—ղ, Ղ.

աղ, աղուն, կաղ, կաղին, մաղ, մաղիկ, ուղի, ուղիղ, ջաղաց, Ճաղատ, Ճակատ, Ղուկաս.

Ծառ—ծ. ռ. Ծ. Ռ.

ծալ, ծամ, ծիտ, ծիծ, ծիր, ձիր, ձագ, ծակ. ուր, ուռ, սար, սառ, դար, դառ, դուր, դուռ. կար, դառ, ծիրան, ծիծառ, ծարաւ, ծառուկ. զարուն, զառնուկ, Ծատուր, Ռուբէն, Ռուս.

Եղէգ—է. Ե.

էլ, էլակ, էկ, էկաւ, էս, Եսաւ, էղ, էղան. էղն, էղնիկ, էրգ, էրկիր, էրկար, էրկու, Եւա.

էս, ես, էդ, էդ, էտ, էն, էն, էգ, էկ, էլ, էլ. էակ, էլակ, էրակ, էրէ, էջ, Էջ-մի-ա-ծին.

մէջ, մէկ, մէգ, շէկ, կէս, գէր, կէտ, սէր, տէր. կեր, սեր, հեր, բեր, նետ, նեղ, մեղ, մեծ, ծեծ. սեղան, բերան, գերան, ճերմակ, մեղու, ուղեղ.

Գրում եմ, կարդում ես, կարում է։
Ես գրում եմ, դու գրում ես, նա գրում է։

Իսահակը կարդում է դասը։
Անուշը կարում է հալաւ։
Նունուշը գնում է տուն։
Մինասը գալիս է ուսումնարան։
Ղուկասը ջրում է արտը։
Ծատուրը սրբում է բաղը։
Եսաւը ճաշ է ուտում։
Զաւահիրը կար է անում։
Լուսիկը նամակ է գրում։

VII

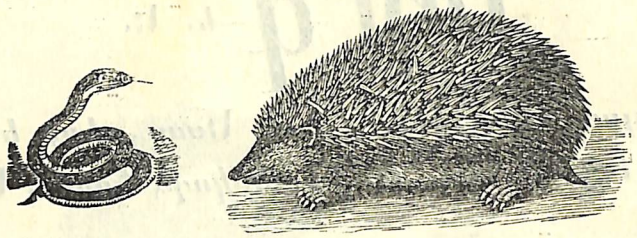

ոզնի—ո, Ո. զ, Զ.

ոտ, որ, ոզ, որս, ոզի, ոսկի, ոստիկ, Ոսկան.

զաւակ, ընկուզ, ընկեր, ընտիր, աւազ, ազատ, գազան, զատիկ, ազգական, գաւազան, Զարէհ։

օձ—օ, Օ.

օղ, օր, օն, օշ, օդ, օտար, օգուտ, օրէն, օրինակ.

օր, որ, օդ, ոտ, օղ, ոզ, օձ, որձ, օրէն, որ Էն.
հօր, հոր, մօր, մոր, հօտ, հոտ, մօտ, մոմ.
աղօտ, աղոտ, արօտ, կարօտ, հողոտ, բորոտ.

Սաղ — սաղեր — սաղ էր։
Հաւ — հաւեր — հաւ էր։
Բաղ, նաւ, ծառ, մաղ.
Շոր, հաց, ուղտ, տէր, բան.
Ջուր — ջրեր — ջուր էր։
Գիր — գրեր — գիր էր։
Շուն, տուն, սուր, թուր.
Սիրտ, միս, նուշ, բուրդ.

VIII

ոչխար—չ, Չ. խ, Խ.

խաղ, խաւ, խակ, խոզ, խոտ, խոց, սոխ, խունկ,
խուրձ, խիստ, խմոր, խաւար, խառատ, Խորէն.

չար, չոր, չանկ, մինչ, մանչ, չամիչ, չէչոտ, աչիկ,
կանաչ, կաչաղակ, ճախարակ, Խաչիկ, Զատի.

կաղ, կախ, ցեղ, ցեխ, աղ, ախ, աղտ, ախտ.
ճախ, ծախ, ճախ, ճաղ, մեխ, մեղ, սոխ, սող.
խաղող, խաղացող, աղախին, Աղասի, Ղարաբաղ.

Կաթ—կ, թ.

թաթ, թութ, թան, թուխ, թուշ, թող,
թի, թոկ, կոթ, թիւ, թել, թուզ, թումբ.
կանթեղ, գաւաթ, գաւիթ, Դաւիթ, Թոմաս.

տատ, դատ, թաթ. տուր, դուր, թուր.
տէր, դեր, թեր. մարտ, մարդ, մարթ.
տաս, դաս, թաս. մուտ, մութ. որդ, որթ.

պանիր—պ, Պ.

պար, պաս, պաղ, պապ, կապ, բան, պան,
բաղ, պատ, բանիր, պանիր, բարի, պարի,
բարակ, պարապ, կապիկ, կոպէկ, Պօղոս.

Ես գրում եմ, դու գրում ես, նա գրում է։
Ես կը գրեմ, դու կը գրես, նա կը գրէ։
Ես գրեցի, դու գրեցիր, նա գրեց։
Օձը սողում է։ Օձը սողաց։ Օձը կը սողա։
Ձուկը լողում է։ Ձուկը լողաց։ Ձուկը կը լողա։
Ոգնին ման է գալիս։ Ոգնին ման եկաւ։ Ոգնին ման կըգա։

IX

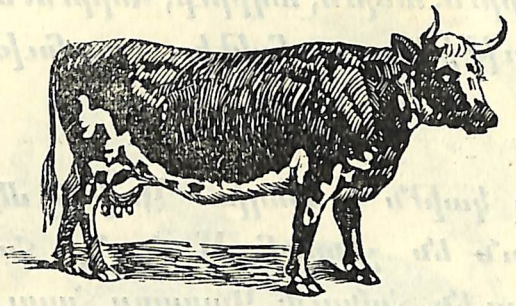

կով—վ, Վ.

վար, վառ, վատ, վարդ, վէգ, վէմ, վեց, վեր,
վուշ, վիհ, վէճ, վերմակ, վիճակ, Վարդան.

կաւ, կաւիճ, հաւ, հաւատ, նաւ, նաւակ.
ցաւ, ցաւոտ, թեւ, թեւաւոր, թաւ, թաւիշ.

կով, հով, սով, բով, բարով, սրով, տարով.
թիւ, անիւ, աղնիւ, կռիւ, արծիւ, պատիւ.

ով, ովկիանոս, ովսաննա, Ովակիմ, Ովսիա.

իւ, իւր. թիւ, թիւր. անիւ, ալիւր. ազնիւ, աղիւս. արիւն, ածիւն, աղբիւր, Կորիւն. մեծաթիւ, մեծութիւն. բազմաթիւ, բազմութիւն.

Կովը կաթն է տալիս: Կաթը մէրում, մածուն են շինում: Մածունը հարում, կարագ են հանում: Կարագը հալում, իւղ են շինում: Կաթը առողջարար խմելի է:

Ոչխար — ոչխարներ — ոչխարն էր:
Ձաւակ — ձաւակներ — ձաւակն էր:
Ոսկի, ոզնի, ցորեն, գարի, մատիտ, տետրակ.
Մանուկ, աղուն, գրիչ, բրիչ, կրակ, ճրագ:

Աշակերտը գրչով գրում է դասը:
Աշակերտը դասը գրչով է գրում:
Դերձակը շորերը կարում է ասեղով:
Դերձակը շորերը ասեղով է կարում:
Դերձակը ասեղով է կարում շորերը:
Շորերն ասեղով դերձակն է կարում:
Տանտիկինը մածնից իւղ պատրաստեց:
Խոհարարը մսից կերակուր եփեց:

X

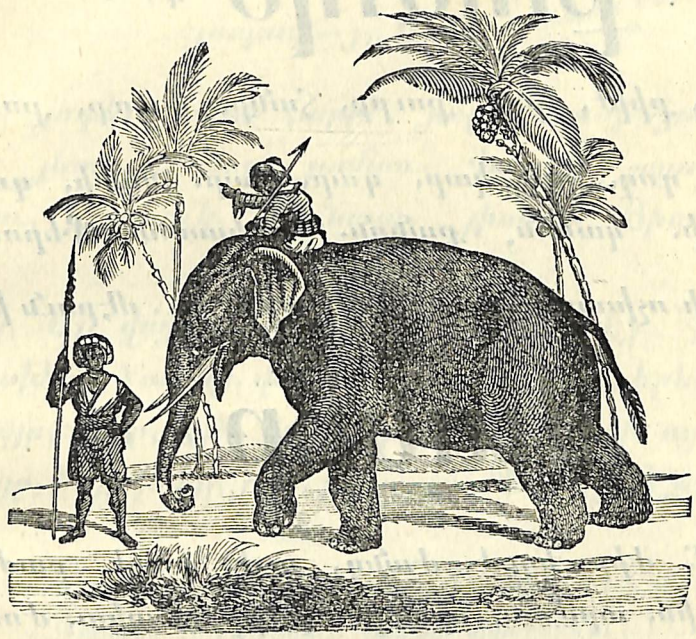

փիղ — փ, Փ. ֆ, Ֆ.

փուփ, փակ, փոս, փոր, փող, ծափ, թեփ.
փափուկ, կանեփ, փետուր, փողոց, Փրկիչ.

փիղ — ֆիլ. նաւթ — նաֆթ. փէս — ֆէս. փլաւ — ֆիլաւ. փուրգոն — ֆուրգոն. մափրաշ — մաֆրաշ.

քոթոթ —ք, Ք.

քար, քիթ, քող, քուրք, հանք, փառք, քուրդ.

կող, գող, քող. կար, գար, քար. կարի, գարի, քարի. կանոն, քանոն. Քրիստոս. Քերովբէ.

մաքի ոչխար. մատակ ձի. մարի հաւ. Մէրուն խոզ.

ժանիք —ժ, Ժ.

ժամ, ժիր, կուժ, ժանգ, ուժ, բուժ, բաժակ. բաժին, արժան, պատիժ, բժիշկ, ժպիտ, ժողով.

Փիղը ժանիքով պաշտպանում է իւր անձը:
Բժիշկը բաժակով դեղ տուեց հիւանդին:
Ժամագործը ֆուրգօնով տեղափոխեց ապրանքը:
Ֆէսաւոր մարդը փողոցներում նաւթ է ծախում:

Հեղինէն փող տուեց աղքատին:
Հեղինէն աղքատին փող տուեց:
Փողն աղքատին տուեց Հեղինէն:
Մանուկը պատիւ է տալիս ծերերին:
Պապը սիրում է իւր թոռներին:

БИБЛИОТЕКА ИНСТИТУТА ВОСТОКОВЕДЕНИЯ Академии Наук СССР

XI

յոպոպ —յ, Յ. *)

հարկ, յարկ, յարգ. հարթ, յարդ. համր, յամր. հետ, յետ. համար, յամառ. հատիկ, յատակ. հատու, յատուկ. յունապ, յիսուն, Յիսուս.

ա) այ, էյ, վայ, հայ, բայ, օյ, Նոյ, թէյ, հէյ.
բ) գաթայ, ծառայ, փեսայ, տեսայ, յետոյ, երեկոյ.
գ) մայր, հայր, այծ, կայծ, գայլ, այր, այրի, այգի.
դ) քոյր, ծոյլ, թոյլ, յոյս, բոյս, լոյս, Պարոյր, Վրոյր.

Յիսուսն օրհնեց բարի մանուկներին:
Մարդիկ չեն յարգում յամառ տղաներին:
Հայրս հրաւիրեց ծերունի քահանային:
Կայծը հրդեհեց խոտի դէզը:
Գայլը պատառոտեց այծի ուլերը:
Այս երեկոյ այգում թէյ կըխմենք:
Մայրս մեզ համար գաթայ է թխում:
Այրի կինը այծի կաթն էր ծախում:
Քոյր ու եղբայր աշխոյժով խաղում էին:
Ծոյլ տղան իր յոյսը դնում է ուրիշների վրայ:

---

*) յ—բառի սկզբում որպէս հ:
ա—միավանկների վերջում որպէս կէս ի:
բ—բազմավանկների վերջում մնում է համր:
գ—բառի մէջը բաղաձայնից առաջ (ա՛ի):
դ—ո-ի հետ բաղաձայնից առաջ (ո՛ւյ):

36377-66

ՊԵՏ ԿՍՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ГСС Библиотека ՀՍՍՌ-Арм.ССР

ու—ու. եւ—և. է, ա—եա.

ուշ, ուղտ, ուղիղ, ուղեղ, ուրախ, ուրագ.
ձու, լու, բու, աղու, լեզու, առու, մեղու.
ձուի, լուի, բուի, լեզուի, առուի, մեղուի.
աղուէս, պատուէր, նուէր, Աստուած:

եւ—և. սեւ—սև. թեւ, արև, անձրև, տերև.
հոգեակ, որդեակ, սենեակ, Արուսեակ, Երանեակ.

Առաւօտեան ես վարժարան եմ գնում:
Ժամը ութին մեր դասերն սկսւում են:
Երեկոյեան պատրաստումեմ միւս օրուայ դասերը:
Քոյրս էլ ուսումնարան է գնում կարդալու:
Ծոյլերի նման մենք մեր յոյսը ուրիշների վրայ չենք դնում:—Հայրս միշտ խրատում է մեզ, որ մեր ժամանակն իզուր չվատնենք:

Խելօք երեխան այսպէս պիտ՝ լինի՝
Կանուխ պիտ՝ զարթէ, շուտ քուն պիտ՝ մտնի,
Պիտի չմաշէ սիրտը հօր ու մօր,
Դպրոց պիտ՝ երթայ, կարդայ ամէն օր:

Ամբողջ այբուբենը

ա, բ, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ,
խ, ծ, կ, հ, ձ, ղ, ճ, մ, յ, ն, շ, ո,
չ, պ, ջ, ռ, ս, վ, տ, ր, ց, ւ, փ, ք,
և, օ, ֆ:

ա, բ, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ, խ, ծ, կ, հ, ձ, ղ,
ճ, մ, յ, ն, շ, ո, չ, պ, ջ, ռ, ս, վ, տ, ր, ց, ւ, փ, ք,
եւ, օ, ֆ:

Գլխագրեր

Ա, Բ, Գ, Դ, Ե, Զ, Է, Ը, Թ, Ժ, Ի, Լ, Խ, Ծ, Կ,
Հ, , Ղ, Ճ, Մ, Յ, Ն, Շ, Ո, Չ, Պ, Ջ, Ռ, Ս, Վ,
Տ, Ր, Ց, Ւ, Փ, Ք, Օ, Ֆ:

ԾՐԴԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԲԱՐՈՅԱԿՐԹԱԿԱՆ ԱՌԱԿՆԵՐ ԵՒ ՄԱՆՐԻԿ ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ

1. Ա.Գ.Ա.Հ ՇՈՒՆ

Մի շուն կար։ Մի օր այս շունը՝ մի կտոր միս բերանին, պիտի անց կենար կամուրջով։ Անց կենալիս՝ ցած նայեց ջրին և տեսաւ, որ մէկ ուրիշ շուն գնում է ջրի միջով՝ բերանին բռնած մի մեծ մսի կտոր։ Շան ագահութիւնը շարժուեցաւ. նա ցած թռաւ կամուրջից և կամեցաւ միւսի ձեռքից խլել մսի կտորը։

Բայց ինչ. ցած թռչելիս՝ իր բերանի կտորն էլ վէր գցեց՝ ջուրը տարաւ. ջրի մէջն էլ ոչ շուն կար, ոչ մսի կտոր. կենդանին խաբուել էր իր ստուերից։ Ագահութիւնը զրկեց նրան իր ունեցածից։

2. ՀՐԱՒԷՐ

Եկէք, բարեկամք, եկէք,
Արագ արագ վազեցէք։

Դասի սեղանն պատրաստուած,
Դասագրքերն են բերուած։
Ժամանակ է, վազեցէք,
Եկէք, բարեկամք, եկէք։

---

3. ԷՇԸ ԵՒ ՇՈՒՆԸ

Էշը բարեկամացաւ շան հետ և խնդրեց, որ միասին ճանապարհ գնան։ Շունը համաձայնուեց։ Ճանապարհին երկու ընկերները մի խոտաւէտ տեղ կանգնեցին, որ հանգստանան։ Երկուսն էլ յոգնած էին, երկուսն էլ սոված։ Էշն սկսեց ախորժակով արածել կանաչ խոտը։ Շունն ուտելու բան չունէր։

—Ընկեր ջան, խուրջինումդ բաւական հաց կայ, ասաց նա էշին. տուր ինձ մի կտոր հաց. սոված մեռնում եմ։

«Խոտ շատ կայ այստեղ, կեր դու էլ ինձ պէս, ասաց էշը. հացը ես ուրիշների համար եմ պահում»։

Շունը հոտոտեց խոտը, պոկեց մի քանի հատ, ծամծմեց ու վէր ածեց.

—Ես խոտ չեմ կարող ուտել, էշ բարեկամ, ասաց շունը. այդ կերակրին ես սովոր չեմ. աղաչում եմ՝ մի պատառ հաց տուր, անօթի եմ։

Էշն այս անգամ ականջ էլ չդրեց շան աղաչանքին. նա աջ ու ձախ հնձում էր անուշ խոտը և ուտում։

Այդ միջոցին թփերի տակից երևեցաւ գայլը—իշի թշնամին. նա համարձակ դուրս վազեց անտառից, բայց երբ տեսաւ շանը, կանգնեց, դունչը երկարացրեց և տխուր ձայնով օռնաց։

Էշը զարհուրեցաւ. «Ի՜մ սիրելի, իմ պատուական ընկեր, ասաց նա, ահա՛ քեզ բոլոր հացը. կեր, անուշ արա՛, միայն թէ ազատիր ինձ չար գազանի ատամներից»։

Շունը երեսը շուռ տուեց։—Դու արժանի չես, որ ես քո հացի պռունկը կտրեմ, ասաց նա. քաղցածութիւնն ինձ չի սպանիլ. ես կը մտնեմ անտառը, կերակուր կը գտնեմ. դու էլ, եթէ կարող ես, գլխիդ ճարը տես։

Ասաց ու հեռացաւ շունը։ Մի բոպէի մէջ գայլը պատառոտեց էշին։

4. ԱՐԵՒ

Արեւ-արեւ, եկ, եկ,
Ձիզի քարին վեր եկ,
Մեր ոչխարին մտիկ արա,
Որ գայլը գայ, իմաց արա։

---

5. ՍԱԳՆ ՈՒ ԲԱԴԸ

Սագն ու բադը գնացին լճի ափը, որ համ մի փոքր լողանան, համ էլ ուտելու բան գտնեն։ Լողացան, մաքրուեցան, յետոյ յետ դարձան և սկսեցին իրար հետ զրոյց անել։

—Բադիկ, կցեց սագը, տեսնում ես՝ ինչ շնորհալի թռչուն եմ ես՝ ջրումը լողում եմ, օդումը թռչում, գետնի վրայ էլ ման եմ գալիս. ասա, խնդրեմ, ինձ նման էլ կենդանի կայ աշխարհումս. ես բոլոր թռչունների թագաւորը չեմ։

«Ես էլ հէնց դրա վրայ էի մտածում, ընկերս, պատասխանեց բադը. կասկած չկայ, որ դու շատ շնորհալի թռչուն ես. բայց ես էլ քեզանից պակաս չեմ. տես թէ ինչպէս եմ սուրուր տալիս ջրի երեսին, խաղում փրփրուն ալիքների հետ, ինչպէս եմ մտնում ջրի տակը, մանրիկ ձկներ ու ճիճուներ բռնում, նորից դուրս գալիս, ուռչում թագուհու պէս։ Հա,

հա, ընկերս, մենք շատ զարմանալի թռչուն ենք. մեզ նման շնորհքով կենդանի չկայ աշխարհումս։

Լճի ափին, ծառի վրայ վեր էր եկել ագռաւը և ականջ էր դնում դրանց։ Երբոր բադը խօսքը վերջացրեց, ագռաւը կանչեց. «Ա՛յ միամիտ թռչուններ, ինչի՞ էք հպարտանում։ Կարող ես դու, սագիկ, չան պէս արագ վազել»։

—Ոչ, պատասխանեց սագը։

«Իսկ դու, բադիկ, ծիծեռնակի պէս թռչիլ կարող ես»։

—Չեմ կարող, ասաց բադը։

«Իսկ ձեզանից ո՞վ կարող է լող տալ ձկան նման»։

Սագն ու բադը գլուխները կախ գցեցին։

Ուրեմն էլ ինչի՞ էք հպարտանում։ Ես կարծում եմ, ընկերներ, որ աւելի լաւ է, երբ մարդս մի բան գիտէ ու հիմնաւոր, քան թէ շատ բան ու բոլորն էլ թերի։

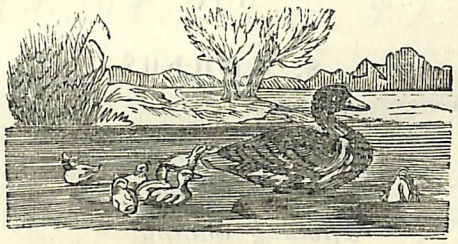

6. ԲԱԴԻԿ

«Բադիկ—բադիկ,
Կարմիր թաթիկ,
Ո՞ւր ես գընում՝ կամաց-կամաց,
Ձագուկներդ շորս կողմդ առած»։
—Ես գնում՝եմ՝ ջուր գըտնելու,
Ձագուկներս լուանալու.
Ձագուկներս մաքուր-մաքուր.
Տղոց երեսն աղտ է ու մուր։

7. ՀԱՒԸ ԵՒ ՁԱԳԸ

Հաւը ձագերն առաւ ու գնաց քջուջ անելու։ Քջուջ անելիս՝ մայրը նկատեց, որ ուրուրը պտտում է երկնքում և նայում է ձագուկներին։ Մայրը ձայն տուեց։ Ձագերը հասկացան՝ որ վտանգ կայ, վազեցին մտան մօր թեւերի տակ։ Ցինը երկար պտտեց և էլ ճուտ չտեսնելով՝ գնաց։ Հաւը բաց արեց թեւերը։ Ձագերը նորից սկսեցին վազվզել ու խաղալ։ Անց կացաւ մի քանի րոպէ. սրատես ուրուրը հեռուից նկատեց ձագերը և դէպի նրանց թռաւ։ Հաւն էլ քնած չէր. նա բարձր ձայնով կանչեց իր ձագերին։ Վազեցին ձագերից շատերը, մտան իրանց մօր թեւի տակը։ Բայց մի ձագուկ ականջ չարեց իր մօր ձայնին. նա կարծեց, թէ ուրուրն իրան վնաս չի տալ, առաջուայ պէս կ'անցնի, կերթայ. բայց սխալուեց։ Ցինը նետի պէս ցած իջաւ և նրան ճանկերի մէջ առաւ, տարաւ։

8. ԱՌԱՒՕՏ

Լուսացաւ, լուսացաւ,
Լուսն է քարին,
Ծիտն է ծառին,
Հաւն է թառին.
Աշխատաւոր, վեր կաց քանի,
Ծոյլ մարդու քունը տանի։
Երկնքի դռները բաց էր,
Ոսկէ աթոռը դրած էր,
Քրիստոսը վրէն նստած էր,
Լուսաւորիչը կանգնած էր.
Մեծ ու պստիկ գրում էին,
Արդարները խաղում էին,
Մեղաւորները լալիս էին։

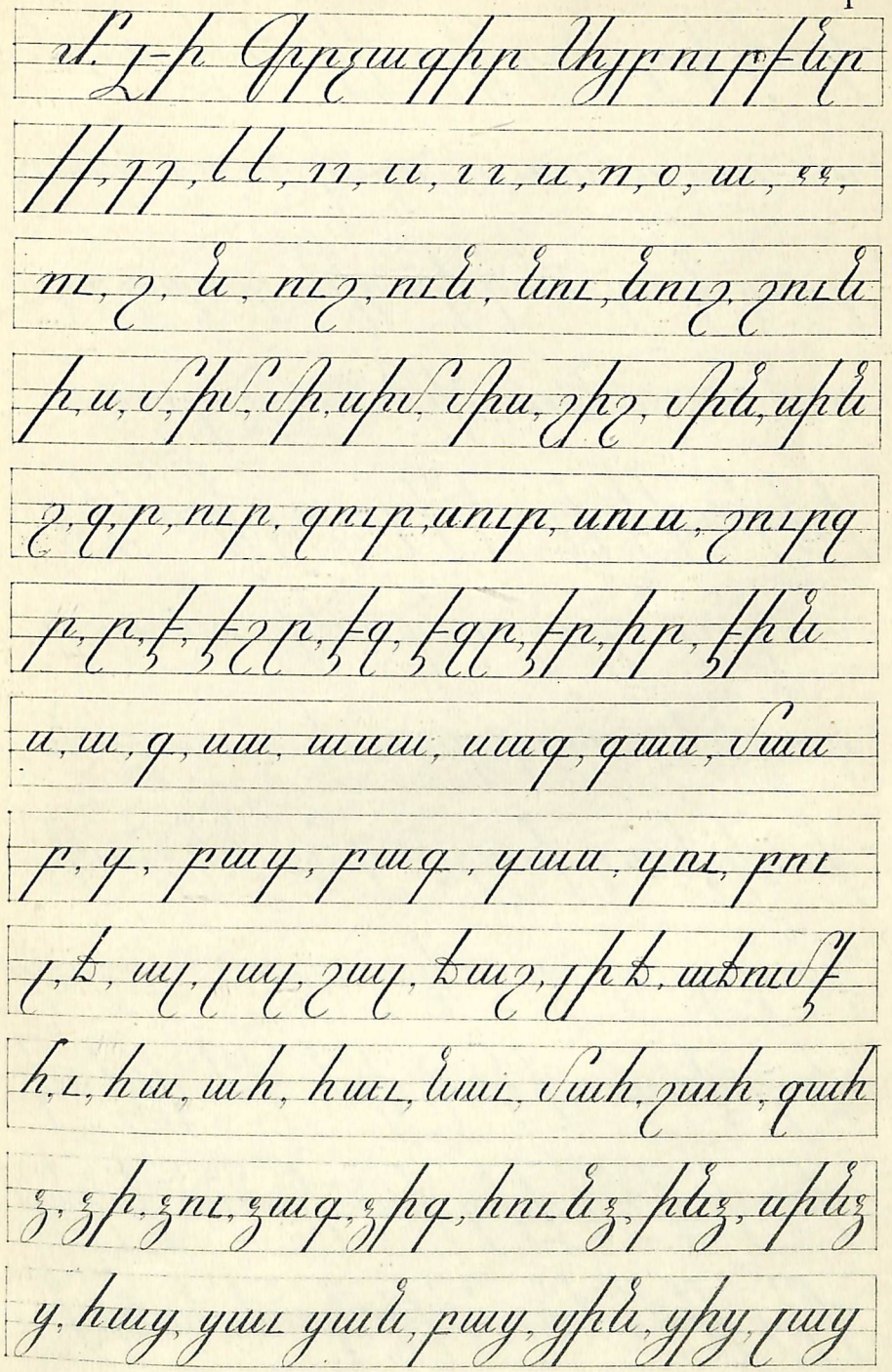

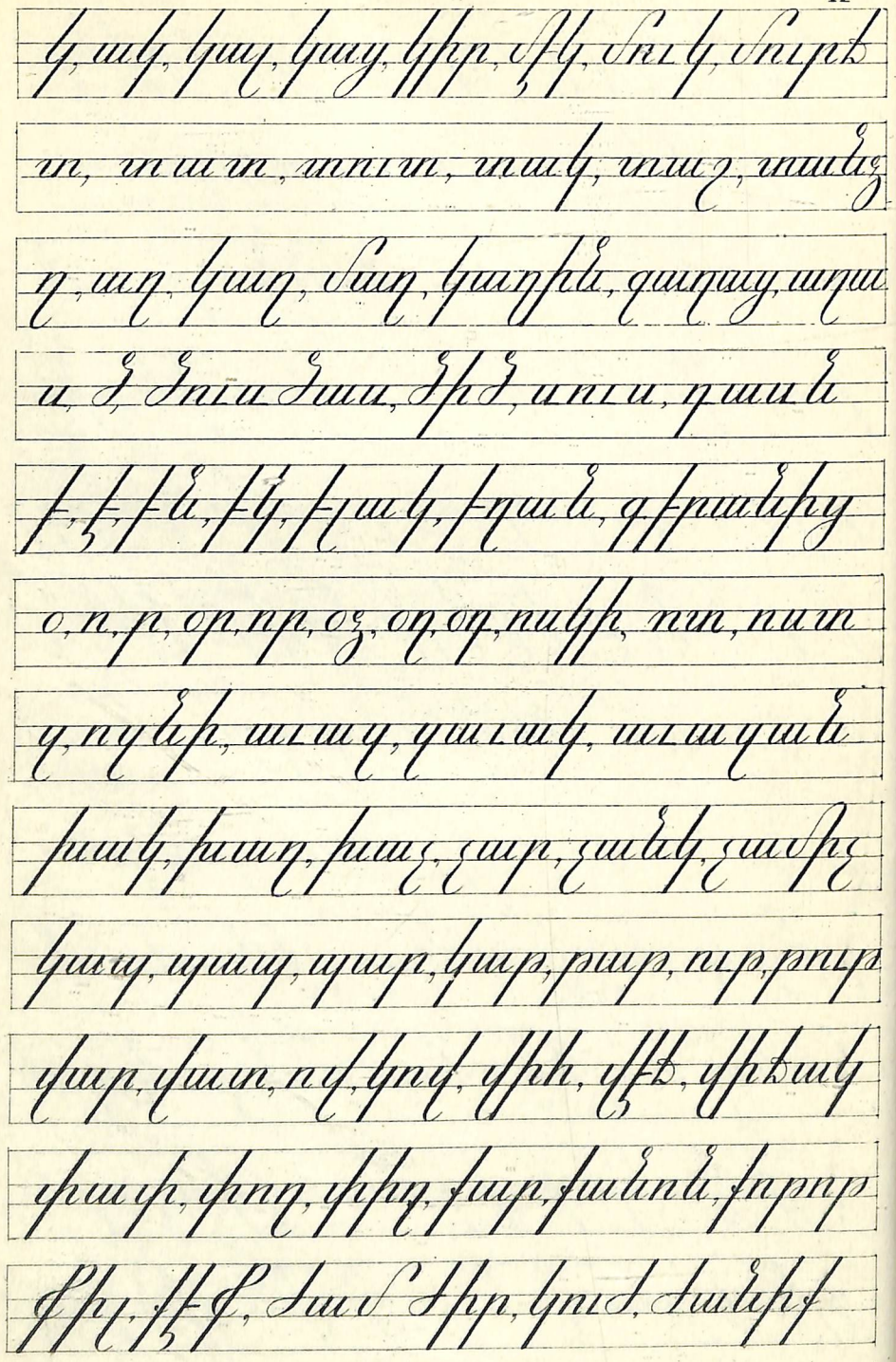

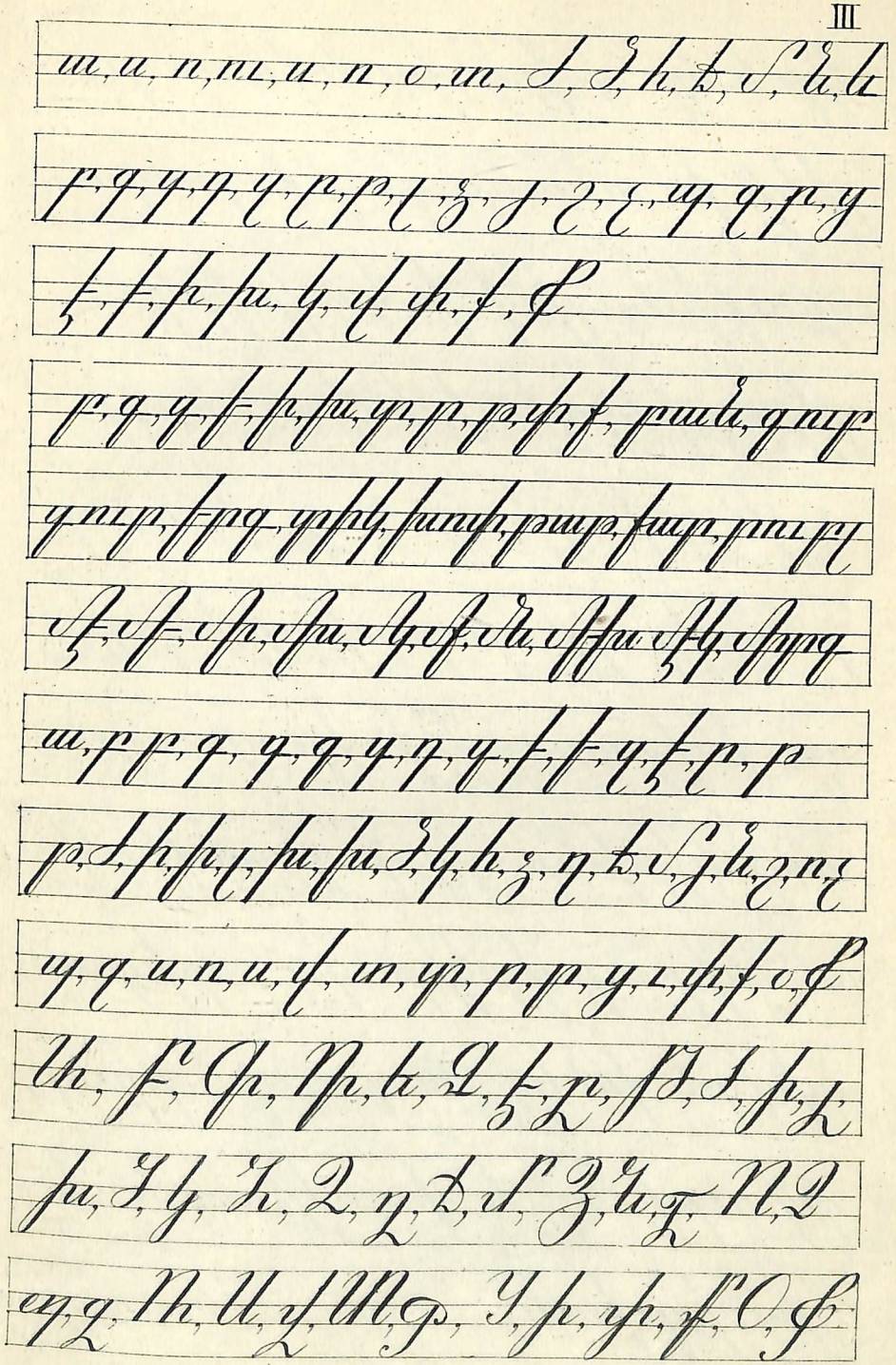

մեր հայր, որ երկնքումն է. սուրբ
լինի քո անունդ. գայ քո թագա-
ւորութիւնդ, լինի քո կամքդ երկրի
վրայ, ինչպէս երկնքումն է. Տէր
ամենօրեայ հացդ տուր մեզ այսօր.
թող մեզ մեր պարտքերը, ինչպէս
որ մենք թողումենք մեր պարտա-
պանների. մեզ փորձանքի մի
տանիր, այլ փրկիր մեզ չարից, որ-
ովհետև քոնն է թագաւորութիւնը
զօրութիւնը և փառքը այժմ և
յաւիտեան:

9. ԿԱՏՈՒՆ ԵՒ ՄՈՒԿԸ

Մի չար կատու կար. նա խեղդում էր ձեռն ընկած մուկը և սաստիկ նեղն էր գցում նրանց։ Մկներն էլ յիմար չէին. նրանք շուտով ճանաչեցին իրանց թշնամուն և աշխատում էին թագկենալ. երբ որ կատուն տանն էր, ընիցը դուրս չէին գալիս։ Բայց փիսօն խորամանկ էլ էր. նա գնաց ամբարը, ալրի մէջ թաթախուեցաւ և այդպէս, սպիտակած, մտաւ հացի տաշտը և նրա մի անկիւնում կուչ եկաւ։ Երկար ժամանակ կատուի ձայնը չէր լսւում։ Մկները կարծեցին, թէ սատկել է, դուրս եկան ծակերից և սկսեցին ուտելու բան որոնել։ Մէկ մուկը մօտեցաւ հացի տաշտին, նայեց տեսաւ մի սպիտակ բան։ «Լաւ է, ասաց նա, այստեղ համ հաց կայ, համ պանիր»։ Ասաց ու մօտ վազեց պանրին։ Պանիրն էլ մեր ալրակոլոր կատուն էր, թաթը մեկնեց և տեղն ու տեղը խեղդեց մկանը։ Յետոյ եկաւ երկրորդը, երրորդը, չորրորդը. իսկ մեր փիսօն ամէնքին էլ խեղդոտեց։ Վերջապէս մօտ եկաւ մի ծեր ու փորձուած մուկը, կանգնեց տաշտի շրթունքին և զգոյշ նայեց սպիտակ բանին. յետոյ ճանաչեց նրան ու ասաց. «Է՜յ բարեկամ, քո սպիտականալը մի գրօշ չարժէ. ճանաչեցի՛, մլաւան կատուն ես. գոյնդ ես փոխել, հոգիդ միևնոյն է»։ Ասաց ու փախաւ, ընկերներին իմաց արաւ։

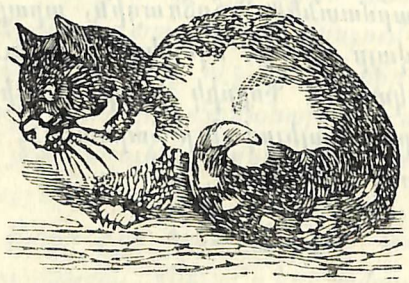

10. ՓԻՍՕ

Կատուն եկաւ, փիսիկ, - փիսիկ,
Հազար նազով, ինչպէս հարսիկ,
Դունչը սրբեց թաթիկներով,
Մազը սանրեց ճանչիկներով:
—Կատու, կատու, էր ես տըրտում,
Թէ մկներն են այսօր արթուն:

---

11. ԿԱՂՆԻ ԾԱՌԸ ԵՒ ԵՂԷԳԸ

Անտառի կողքին բարձրացել էր մի հսկայ կաղնի: Սրանից քիչ հեռու աճել էր և եղէգնիկը: Մի օր կաղնի ծառը գլուխը շարժեց և ասաց եղէգնին. «Ի՞նչքան անպէտք ես և թոյլ, այ ողորմելի. ամեն մի մանուկ կարող է քեզ կտրել, կարատել. թեթև քամին էլ թեքում, գետնիցն է կպցնում քեզ: Իսկ ես, նայիր, որքան մեծ եմ և յաղթանդամ. ես բանի տեղ չեմ դնում գիւղացի մանուկներին, չեմ էլ վախենում քամուց ու փոթորկից. ես բոլոր ծառերի թագաւորն եմ:— Այս ասած—չասած, սաստիկ փոթորիկ բարձրացաւ: Անտառը տարուբերուեցաւ քամու առաջ: Փոքրիկ եղէգը կռացաւ, գետնիցը կպաւ: Հաստատմամբ կաղնի ծառը սկսեց քամու առաջ օրօրուիլ. նրա արմատները ճրճռացին, տրաք-տրաքեցին և հսկայ կաղնին վայր ընկաւ, ճղնակոտոր եղաւ:

Քամին անցկացաւ: Քոքրիկ եղէգը նորից բարձրացրեց իւր ճկուն գլուխը և նայելով իւր հարևանին, մտածեց. «Ով որ փքանայ, շուտով չքանայ»:

«ՍՈՒՐԲ ԾԸՐ»

(Քրոջ խնդրուածքը)

Ելնեմ՝ ծառը զարդարեմ,
Վէր գամ տակը՝ մխիթարեմ.
Հաւի վառիկը մորթեմ,
Տանեմ գետը լուանամ,
Եփեմ ու հոքանին տամ,
Հոքանն ինձ մի ոչխար տայ,
Ոչխարն Աստուծուն տամ,
Աստուած ինձ մի եղբայր տայ:
Եղբայր—եղբայր, ջան եղբայր,
Ջանս քեզ մատաղ, եղբայր,
Կաբայ եմ կարել, կարճ է եկել,
Բուզմայ եմ շարել, խոչ է եկել,
Ճընճ-ղուկի լեզուն մեղրով
Քեզ համար եմ տապակել:

---

13. ՈՉՆԻՆ ԵՒ ՕՁԸ

Որսորդը տեսաւ ոչնուն և յետևից ընկաւ, որ բռնէ: Ոչնին փախաւ, ժայռի տակ մտաւ և կամենում էր մի տեղ պտնել պահելու: Ժայռի տակին էլ իրան համար բուն էր շինել օձը և, նրա մէջ կուտակ եկած, նստում էր: «Բարեկամ, ձայն տուեց ոչնին, վտանգի մէջ եմ. օգնիր, տեղ տուր, որ պահուիմ. երբ որ որսորդը կըհեռանայ, շնորհակալութիւն կանեմ քեզ»: Օձը յետ քաշուեց: Ոչնին ներս մտաւ խոռոչը և որսորդից ազատուեց: Վտանգն անցած էր: Օձն ասաց ոչնուն. «Ընկեր, փչերդ ինձ նեղութիւն են տալիս. հեռացիր, գնա»:—Ոչնին բարկացաւ. «Ինչպէ՞ս ես համարձակւում, սոդուն

անպիտան, այդ լեզուով խօսել հետս. հեռացիր աչքիցս, քանի դեռ կենդանի ես, ապա թէ ոչ...»։ Եւ ապերախտ կենդանին պատրաստւում էր յարձակուիլ իւր բարերարի վրայ, բայց օձը, նրա միտքը հասկանալով, թողեց իւր տունն ու փախաւ։

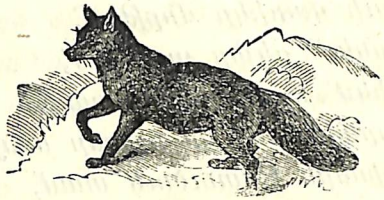

14. ԳՈՂ ԱՂՈՒԷՍ

Աղուէսը պարկեց աղքի տակին,
վույ-վույ.
Աչքը գցեց հաղ հաւի ճագին,
վույ-վույ.
Նետով կըտամ աչքի տակին,
վույ-վույ,
Որ մօտ չգայ նա մեր բակին,
վույ-վույ։

---

15. ՈՉԽԱՐՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ

Մի անգամ ոչխարը գնաց առուակի մօտ, որ ջուր խմէ։ Այդ ժամանակ միևնոյն առուակից ջուր էր խմում և գայլը։ Գայլը վերևն էր կանգնած, ոչխարը ներքևը։ Չար գազանը կամեցաւ ոչխարին ուտել։ Նա վերևից ձայն տուեց. «Է՞յ, դու, ինչպէս ես համարձակւում ջուրս պղտորել. այդ բանի համար ես քեզ իսկոյն կըխեղդեմ, կուտեմ»։

—Տէր իմ, կանչեց ոչխարը, ինչպէս կարող եմ քո ջուրը պղտորել. ես ներքևն եմ կանգնած, իսկ դու վերևումն ես։

«Պղտորում ես, թէ չես պղտորում, այդ միևնոյն է, ես քեզ պէտք է ուտեմ. ձեր ցեղը միշտ թշնամի է եղել ինձ. երեկ ես ուզում էի մօտենամ հօտին, քո հայրն էր, որ շներին իմաց տուեց. նրանք հետևիցս ընկան, քիչ մնաց պատառ-պատառ էին անում»։

—Ես հայր չունիմ, տէր. հայրս վաղուց մեռել է։

—«Ուրեմն մայրդ կըլինէր»։

—Մայր էլ չունիմ. մայրս հէնց այն օրը մեռաւ, երբ ինձ ծնեց։

«Ուրեմն ազգականներիցդ մինը կըլինէր. ինչ էլ որ լինի, դու միշտ մեղաւոր ես իմ առաջ»։ Այս ասաց չար գազանը և անմեղ ոչխարին խեղդեց ու լափեց։

16. ԳԱՌՆՈՒԿ

Սիրուն, անմեղ իմ՝ գառնուկ,
Բուրդը սպիտակ ու փափուկ,
Դաշտ վազելով ու արօտ,
Մօրդ քաշում՝ես կարօտ.
Մի լար, գառնուկ սիրական,
Փոքրիկ տղի դու նման.
Կըգայ մայրդ, հետը շատ
Կըքերէ քեզ անուշ կաթ։

---

17. ԿԹԻ ԿՈՎ

Մարդու մէկը մի կով է ունենում։ Կովը կաթնով կերակրում է նրա բոլոր ընտանիքը։ Տանտիկինը կաթնից մածուն է մերում։ Մածունը պատրաստի կերակուր է խեղճի

գաւակների համար։ Կաթնից և մածնից խնոցի է հարում տանտիկինը՝ իւղը հանում՝ պահում է, թանն էլ եփում՝ կերակուր է շինում։ Կովի կաթնից պանիր էլ է շինում՝ ձմեռուայ համար պահում։ Այսպէս՝ կաթնատու կովը գիւղացու համար մեծ հարստութիւն է։ Մեր ասած կովն էլ կաթնատու կով էր. օրէնը երկու անգամ կթւում էր նա և ամեն անգամ մի մեծ կովկիթ կաթն էր տալիս։ Մի անգամ գիւղացին հիւրերի էր սպասում, խնամիքը հարևան գիւղից տեսութեան պիտի գային. կաթը շատ պիտի հարկաւորուէր. պէտք էր կարագ, սեր, մածուն պատրաստել հիւրերի համար։ Ի՞նչ անէր տանտիկինը։ Մտածեց-մտածեց խելօքը և վճռեց, որ երեք-չորս օր չըկթէ կովը։ «Յետոյ վերջին օրը հինգ-վեց կովկիթ միանգամից կըկթեմ», ասաց նա։ Բայց ի՞նչ. երեք-չորս օրից յետոյ՝ երբ ուզում էր կթել, տեսաւ որ ցամաքել է. անկթիլ մնալուց կաթը յետ էր տուել կովի ծծերում։ Խեղճ տանտիկինը նոր հասկացաւ, որ ամենայն ընդունակութիւն բթանում է, երբ չի գործածւում։

18. ԽՐԱՏ.

Մի խնդրիր Աստուծուց ոչ փող, ոչ պատիւ,
Այլ քեզ կրթելու խելք, շնորհք, սիրտ ազնիւ։
Ցրքէք մի պարծենար, թէ արդէն գիտուն ես,
Որքան քան սովորես, այն է օգուտ քեզ։
Ընկերներիդ օգնող եղիր,
Աղքատներին սէր ցոյց տուր.
Ցէրն ասում՝ չէ անվարձ
Նաեւ բաժակ մի ցուրտ ջուր։

19. ՓԻՂ ԵՒ ՔՈԹՈԹ

Փղապանը փողոցներից անց էր կացնում իւր ձեռնասուն փիղը՝ մարդկանց ցոյց տալու, փող հաւաքելու համար։ Մարդիկ էլ մեծ բազմութեամբ հետևում էին նրան։ Ցանկարծ մի փոքրիկ քոթոթ, որտեղից որ էր, դուրս վազեց և սկսեց սաստիկ հաչել նրա վրայ։ Մեծ շունը տեսաւ այդ և ասաց. «Ձայնդ կտրիր, ա՛յ լակոտ, դու ո՞վ ես, որ փղի դէմ հաչում ես. ահա դու հեւում ես. իսկ նա հաչելուդ էլ ուշք չի դարձնում. հանդարտ ու անխռով շարունակում է իւր ճանապարհը։

Ես հօ նրա համար չեմ հաչում, որ փղին վախեցնեմ, պատասխանեց քոթոթը. իմ միտքս այն է՝ որ ուրիշները նկատեն իմ արածը և ասեն. «Տեսէք՝ քոթոթն որքան քաջ է, որ փղի դէմ էլ կը հաչէ»։

29. ՏՂԱՅՈՑ ԱՂՕԹՔ

—Հայր մեր երկնաւոր, Հայր ամեն մարդի,
Դու ինձ ամեն օր տաս հազար բարի՝
Կեանք, լոյս, կերակուր, հայր եւ քաղցրիկ մայր,
Մեծ ու փոքրիկ քոյր, անուշիկ եղբայր.
Իսկ ես ի՞նչ ունիմ, որ ինչ տամ՞ քեզի.
Առջեւդ կընկնիմ, կենամ աղօթքի.
«Շնորհդ տուր ինձ, որ ծնողներիս,
Ուսուցիչներիս եւ իմ՞ մեծերիս
Լինիմ՞ սիրելի, իսկ Քեզ հաճելի»։

ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԻՍԱՄԵԱԿ

ՔՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔԸ

ԱՅԲՈՒԲԵՆԻՑ ՅԵՏՈՅ

ԾՐԱՆ ԵՐԲՈՐԴ

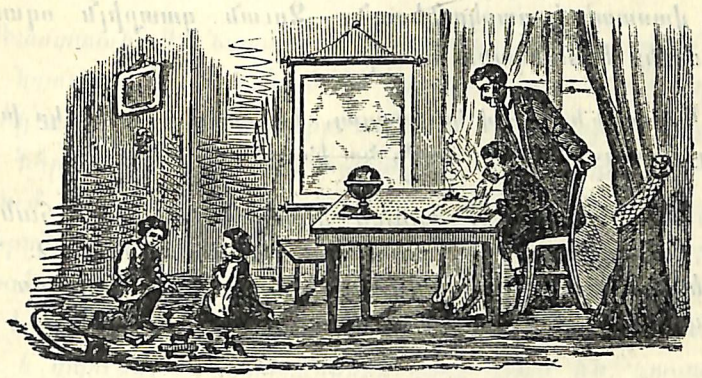

1. ԴԱՍԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ ԵՒ ԽԱՂԱԼԻՔ

Դասական առարկաներ՝ գիրք, գրիչ, քանոն, մատիտ, տետրակ, քարետախտակ, քարեգրիչ, թանաքաման, կաւիճ . . .

Խաղալիք՝ գնդակ, տիկին, հոլ, վէգ, չիլիկ, չիլկափայտ, պտուտակ . . .

ԲԵՐԱՆԱՑԻ ԵՒ ԳՐԱՒՈՐ

Քարեգրիչը դասական առարկայ է։ Գնդակը խաղալիք է։ Մատիտը. տետրակը. տիկինը. քանոնը. թանաքամանը. հոլը. չիլիկը. գրչահատը. գրատախտակը. քարետախտակը։

Գիրք՝ մէջը քաղցր միրգ։—Ինչ որ գլուեցաւ գրիչով, չի հանուիլ բահով, բրիչով։—Մատիտը մատիդ, կօշիկը ոտիդ, ճամպայ որ երթաս, միշտ լինին մօտիդ։—Հոլը կ'ուզէ խա-

բաղան, որ պտոյտ դայ անխափան։—Վէգի կարմիրն է սիրուն՝ վաստակ է զարկողներուն։—Զուան ցատքիլն օգտակար շարժմունք է մանկանց համար։

Առածներ.—Ով կը կարդայ, նա մարդ ա։—Ով կը խաղայ, նա կը կաղայ։—Ով կ'աշխատի, նա կ'ուտի։

Հանելուկներ:—1. Գլուխս կտրեցին, սրտիկս հանեցին, գինի խմացրին, լեզուս բացուեցաւ, խօսիլ սկսաւ։—2. Քանի որ ծեծը կ'ուտէր, ուրախութեամբ կը պտտէր, երբ որ ծեծը վերջացաւ, ընկաւ գետին ու մեռաւ։

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ

(Որդին)

Խնդրում եմ, հայրիկ,
Ասա ինձ, քաղցրիկ,
Ինչու ամէն օր
Եղբայր Գրիգոր

Նստ է վերկենում,
Եւ ուր է գնում.
Ինչու մինչև ճաշ
Տուն չէ յետ դառնում։

(Հայրը)

Աչքիս լոյս, եղբայրդ
Ամէն առաւօտ
Դպրոց է գնում,
Եւ մինչև ճաշը
Այնտեղ է մնում.
Այնտեղ են գնում

Եւ միւս մանուկներ,
Նորա ընկերներ.
Նոքա գնում են,
Որ ուսում առնեն
Եւ յետոյ բարի,
Խելօք մարդ լինին։

ԴԱՍԱՏՈՒՆ

Դասատան մէջ նստած են աշակերտները։ Աշակերտների առաջ նստած կամ կանգնած է վարժապետը։ Վարժապետը սովորեցնում է։ Աշակերտները սովորում են։ Երբոր վարժապետը ներս է մտնում, աշակերտները ոտի են կանգնում և ողջունում են. յետոյ նրանք նստում՝ դասով են պարապում։ Աշակերտները դասատանը կարդում են, գրում են, հաշուում են թուերով, երբեմն էլ նկարում են։ Աշակերտների դիմացը դրած է մի մեծ գրատախտակ։ Գրատախտակի մօտ դրած է կաւիճ և սպունգ։ Գրասեղանների վրայ դրած են դասական առարկաներ՝ գիրք, տետրակ, քարետախտակ . . ։ Քարետախտակի վրայ գրում են քարեգրչով։

ՋՈԿ-ՋՈԿ ԵՒ ՄԻԱՍԻՆ

Վարդանիկն ու Սաթինիկը իրար հետ խաղում էին։ Վարդանիկն իր հոլն էր պտտացնում։ Սաթինիկը տիկնով էր խաղում։ Վարդանիկը բարկացաւ Սաթինիկի վրայ։ «Իմ հոլին մի մօտենար, ինձ հետ խաղ մի անիր», ասաց։—Դու էլ իմ տիկնին մի ձեռք տար, պատասխանեց Սաթինիկը նեղացած։

Մանուկները յոնքերը կախեցին։ Նրանք հեռացան իրարից և սկսեցին ջոկ-ջոկ խաղ անել։ Բայց մենակ սկսած խաղն էլ երկար չքաշեց և մեր մանուկները շուտով վեր գցեցին իրանց խաղալիքները։

Մանուկները իրանց խաղը ինչի՞ չշարունակեցին:

2. ՈՒՏԵԼԻՔ ԵՒ ԽՄԵԼԻՔ

Ուտելիք՝ հաց, գաթայ, բաղարջ, արգանակ, սպաս, փլաւ, խորոված, տապակած, մածուն, իւղ, սեր, կարկանդակ . . .

Խմելիք՝ ջուր, թէյ, սուրճ, գինի, գարեջուր, կաթ . . .

ԲԵՐԸՆԾԻ ԵՒ ԳՐԱՒՈՐ

Հացն ուտելիք է: Ջուրը խմելիք է: Գրիչը. գնդակը. գաթան. կաթը. մատիտը. մածունը. սուրճը. սերը. քարէզրիչը. հոլը. գրչահատը. փլաւը. գինին. խորոված. գարեջուրը. արգանակը. պաքսիմատը. պտուտակը . . .

Առածներ։—Հացն ուտելով, բանն անելով։—Աղ ու հաց, սիրտը բաց։—Հաց ու պանիր, կեր ու բանիր։—Կուշտը սովածին մանր կը-բրդի։—Մի բաժակ ջուր, ով ուզի տուր։

Հանելուկներ:—1. Ձերմակ տակառիկ, մէջն երկու կերպ ըմպելիք:—Օրան օրան շուռ է գալիս, ոտներ չունի, ման է գալիս, բերան չունի, կուլ է տալիս:

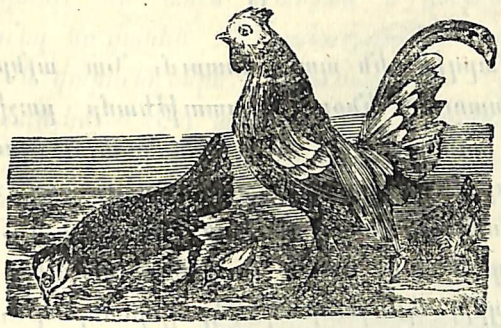

ԱՔԱՂԱՂ

Դու ինձ ասա, աքաղաղ,
Ոսկէ կատարիդ մատաղ,
Կարմիր միրուքիդ մատաղ,
Ինչի՞ ես շուտ արթնանում,
Բարձր բարձր երգ ասում,
Քաղցր քունս խանգարում։

ՀԱՑ ԵՒ ՋՈՒՐ

I

Մարդուս գլխաւոր ուտելիքը հացն է։ Հացը պատրաստում են ալիւրից։ Առաջ ալիւրը մաղում են, յետոյ տաք ջրով շաղախում, խմոր են շինում. խմորը շաղախելիս՝ յետը թրլթ—խմոր են խառնում։ Թրլթ—խմորին ասում են խաշ։ Շաղախած խմորը լաւ հունցում են և ծածկում։ Հունցած խմորը քիչ քիչ քացախում է տաշտի մէջ—գալիս է։ Տանտիկինը վերցնում է եկած խմորը, գնդում է և այդ գնդերից հաց է թխում թոնդրի կամ հնոցի մէջ։ Հնոցին փուռն են ասում։

II

Ջուրը մարդիկ չեն պատրաստում։ Նա այնքան հարկաւոր է, որ Աստուած ինքը առատութեամբ բաշխում է հարուստին էլ, աղքատին էլ։ Մարդիկ խմելու ջուրը վեր են առնում աղբիւրներից ու գետերից։ Ուր որ աղբիւր կամ գետ չկայ, մարդիկ գետինը խոր քանդում են, ջրհոր են շինում և այդ ջրհորի ջուրն են խմում։ Առանց ջրի մարդս չի կարող ապրել. կենդանիներն էլ կըկոտորուին, եթէ ջուր չըլինի։

Ա. Ղ Օ Թ Ք

Հայր մեր, որ երկնքումն ես, սուրբ լինի քո անունը. գայ քո թագաւորութիւնը. լինի քո կամքը երկրի վրայ, ինչպէս երկնքումն է. մեր ամենօրեայ հացը այսօր էլ տուր մեզ. ներիր մեզ մեր պարտքերը, ինչպէս որ մենք ներում ենք մեր պարտապաններինը. մեզ փորձանքի մի տանիր, այլ ազատիր մեզ չարից, որովհետև քոնն է թագաւորութիւնը, զօրութիւնը և փառքը այժմ և յաւիտեան։

ԳԻՒՂԱՑԻՆ ԵՒ ՎԱՐՈՒՆԳԸ

Գիւղացին գնաց պարտէզ՝ վարունգ դողանալու։ Սոդալով մօտեցաւ մարգերին և մտածում էր. «Այժմ կըքաղեմ մի տոպրակ վարունգ և կը տանեմ, կը ծախեմ. այն փողերով մի հաւ կ'առնեմ։ Հաւը ձու կ'ածէ, թուխս կը նստի, ձագեր կը հանէ։ Ձագերը կը մեծացնեմ, կը ծախեմ եւ մի խոզ կ'առնեմ։ Խոզը տարէնը երկու երեք անգամ կը ծնի, կը բազմանայ։ Խոզի ձագերը կը ծախեմ և մի մատակ ձի կ'առնեմ։ Ձին քուռակ կը բերէ։ Քուռակը կը մեծացնեմ, լաւ

գնով կը ծախեմ, մի տուն կ'առնեմ և առջևը պարտէզ կը շինեմ, վարունգ կը ցանեմ և պահապաններ կը կարգեմ, որ դող չը մտնէ և վարունգներս չ'գողանայ։ Ես էլ ծածուկ կը գամ և կը կանչեմ.—«Է՜յ պահապաններ, այդիս լաւ պահպանեցէք։» Գիւղացին մոռացմամբ այնպէս գոռաց, որ պարտիզպանները արթնացան, վրայ թափուեցան և լաւ ծեծեցին նրան։

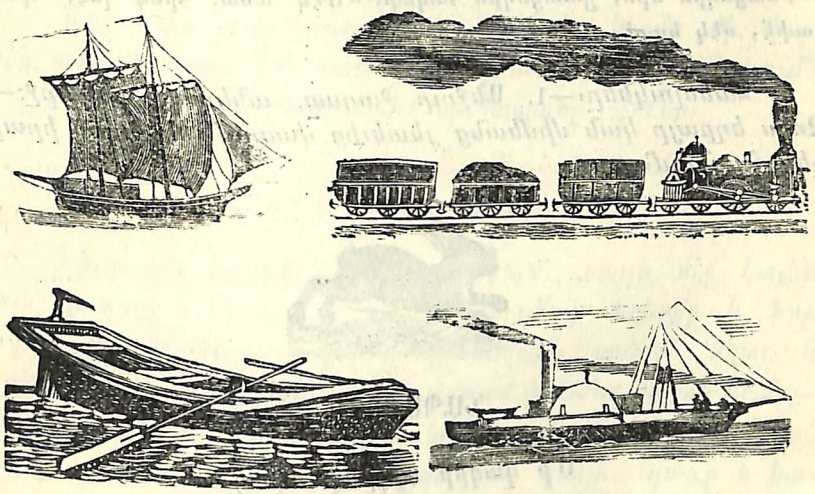

3. ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՆԱՒԵՐ, ԿԱՌՔԵՐ

Շինութիւններ՝ եկեղեցի, ուսումնարան, տուն, պալատ, խրճիթ, գոմ, ախոռ, կալ, մարագ, ջրաղաց . . .

Նաւեր՝ մակոյկ, նաւակ, շոգենաւ, առագաստանաւ . . .

Կառքեր՝ սայլ, սայլակ, սահնակ, կառք, շոգեկառք, հանրակառք։

Տունը շինութիւն է: Մակոյկը նաւ է: Տետրակը դասական առարկայ է: Փլաւը. սահնակը. գրչահատը. եկեղեցին. շոգենաւը. ամբարը. թէյը. խորոված. առագաստը. հանտանաւը. գոմը. ջրաղացը. սայլը. գրատախտակը. դրակառքը. քարետախտակը. պալատը. սուրճը. խրճիթը...

Առածներ:—Մինչև սայլը շուռ չի անցնիլ, համպէն չի դրատուիլ։ —Իմացողին մին, չիմացողին հազար։—Մէկ ասա, հինգ լսէ, հինգ չափէ, մէկ կարէ։

Հանելուկներ։—1. Անջուր ջաղաց, անկրակ բաղարջ։— Զորս եղբայր կան միմեանց յետեւից վազում են, բայց իրար չեն հասնում։

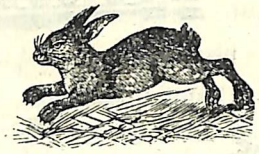

ՆԱՊԱՍՏԱԿ

Մի վազիր այդչափ արագ,
Իմ սիրունիկ նապաստակ.
Շատ պստիկ ես տակաւին,
Թաթիկներդ կը յոգնին։

Քեզ կը բերեմ կաթն ու հաց,
Շաքրեջրով համեմած,
Ուտես, խըմես, զօրանաս,
Բանից կարօտ չը մընաս։

Ծանր-ծանր կը քայլես,
Սիրտս վեր վեր կը հանես,
Կ'արձակեմ քեզ, երբ ուզես,
Կ'երթաս, ազատ կ'արածես։

ՏՈՒՆ

Մեր տունը մեծ չէ. նա երեք սենեակ ունի և մի խոհանոց։ Սենեակներից մէկում ես ու եղբայրս սովորում ենք մեր դասերը։ Երկրորդ սենեակում մենք ճաշում ենք. նրա մէջ դարսած են շատ աթոռներ, մի մեծ սեղան և մի պահարան։ Ամենից մեծ սենեակում մենք քնում ենք. դա կոչւում է ննջարան։

Մեր տան բակը շատ մեծ է։ Բակի աջ կողմը մի փոքրիկ պարտէզ կայ, իսկ ձախ կողմը շինած է գոմը։ Բագումն է լինում մեր տան հաւատարիմ պահապանը—շունը։

ԽՆԴԻՐ ԱՌԱԿԱՁԵՒ

Գիւղացին սայլով խոտ էր տանում. սայլի մէջ կային նաև մի գայլ և մի գառը։ Նա հասաւ գետի եզերքը և երբ ուզում էր կամրջից անցնիլ, պահապանն առաջն եկաւ և ասաց. «Եթէ ուզում ես, որ թող տամ առանց վարձի կամրջից անցկենաս, մի պայման կայ, որ պէտք է կատարես. պէտք է ապրանքդ ջոկ ջոկ անցկացնես՝ գայլը, գառը և խոտը, բայց այնպէս, որ իրարու վնաս չ'հասցնեն։»

Ի՞նչ անէր գիւղացին. եթէ առաջ գայլը տանէր, գառը կ'ուտէր խոտը,—եթէ խոտը տանէր, գայլը կը պատառոտէր գառնուկը։ Մտածեց, մտածեց մեր գիւղացին և իւր ապրանքն այնպիսի հնարքով անցկացրեց, որ մէկը միւսին ամենևին վնաս չտուեց։

Հիմա իմացէք, թէ գիւղացին իւր ապրանքն ի՞նչպէս անցկացրեց։

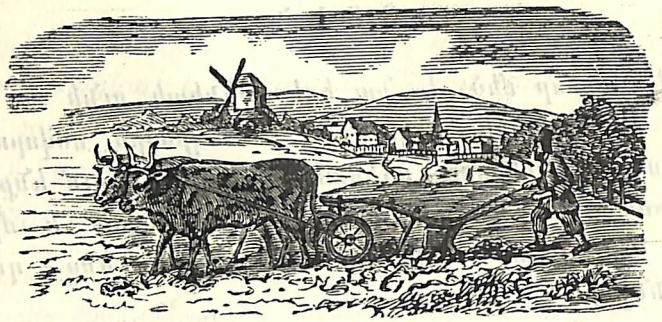

4. ԳՈՐԾԻՔ ԵՒ ՍԱՐՔ

Գ ո ր ծ ի ք՝ դանակ, գդալ, պատառաքաղ, ասեղ, քորոց, մկրատ, կացին, մուրճ, սղոց, արօր, գութան, ցաքան, գերանդի, մանգաղ, թի, բահ, թուր, դուր, ուրագ . . .

Ս ա ր ք՝ սանձ, թամբ, փողքաշ, ասպանդակ, կապ*, կրծկալ, թիկնափոկ։**

Դանակը գործիք է։ Սանձը սարք է։ Սայլը կառք է։ Արօրը. կաթը. թամբը. մանգաղը. սպասը. փողքաշը. քահը. ուրագը. կրծկալը. մկրատը. եկեղեցին. պատառաքաղը. գիրքը. սղոցը. հոլը . . .

Առածներ։—Բզի դլխին բռունցքով տալ չի լինիլ։—Ուրագն էր կոթը չի տաշիլ։

Հանելուկներ։—1. Տապանը փայտ է, մեռելն երկաթ է, երբոր ձայն կըտայ աշխարհ կըթնդայ։—2. Փտած փայտը փորեցին, առիւծը մէջը թաղեցին։

*) Նոխտայ։ **) Ձիու լուծը, վզնոցը։

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԱՂՕԹՔ

«Փառք սահմանողիս, որ քուն անուշիկ
Տուաւ իմ աչքիս, արթնացրեց հիմիկ.
Ծագեց իմ վերայ սիրունիկ արև.
Մայրիկս տուաւ ինձ քաղցրիկ բարև.
Հայրս համբուրեց, առաւ ինձ գիրկը,
Ինչպէս հովիւը—փոքրիկ գառնուկը»։
«Աստուած իմ և տէր, մինչև այս կէտիս
Դու ես պատրաստել իմ ամեն բարիս.
Տուր որ անմեղիկ մնամ մշտական,
Շատին սիրելի, Քեզ հաճոյական»։

ՄԵՐ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Ես մի փոքրիկ երեխայ եմ։ Ես ունիմ հայր ու մայր։ Հայրս ու մայրս ինձ շատ են սիրում։ Ես երկու քոյր և մի եղբայր էլ ունիմ։ Ծնողքս նրանց էլ են շատ սիրում։ Հայրս ու մայրս մեզ կերակրում են. նրանք մեզ ուտելիք ու հագնելիք են տալիս. նրանք մեզ պահում, պահպանում են։ Մենք շատ ենք սիրում մեր ծնողներին և նրանց համար աղօթք ենք անում։

ՎԱԽԿՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԸ

Յովհաննէսի մայրը տաշտի մէջ խաշ հունցեց և դրեց վառարանի վրայ, որ քացախի, իսկ ինքը դրացու տունը գնաց։

Յովհաննէսը մթնով տուն վերադարձաւ, կանչեց, ձայն տուաւ,—մարդ չկար։ Յետոյ նա ուզեց կրակ վառել, բայց երբ վառարանին մօտեցաւ, պճպճալու ձայն լսեց. «Կերակի թէ քաջը է», մտածեց Յովհաննէսը և վախից սկսեց փախ-

չիլ։ Դիպուածով կրակախառնին ոտովն ընկաւ և նրա ծայրը ճակատին դիպաւ։ «Վա՜յ, մա՛յրիկ, վա՜յ, օգնուիթեան հասէք», գոռաց Յովհաննէսը և ուզում էր տանից դուրս փախչիլ. բայց դուրս վազելու ժամանակ տրեխի ծուալը դրան տակը մնաց և Յովհաննէսը փռուեցաւ հեմքի վրայ և ողբալի ձայնով գոռում էր. «Վա՜յ, մա՛յրիկ, վա՜յ, օգնեցէք, ազատեցէք, քաջքերը բռնել են ինձ»։

Այս գոռում-գոչումը լսեցին դրացիքը, եկան, վերցրին կիսակենդան Յովհաննէսին, բայց երբ գործի էութիւնն իմացան, սկսեցին նորա վրայ ծիծաղել։ Յետոյ շատ ժամանակ անցաւ և դեռ ամէնքը Յովհաննէսին բարկացնում էին ու ասում, թէ ինչպէս նա չ՚ամաչեց և տաշտի խմորից, անկիւնում դրուած կրակախառնիից և իւր տրեխի ծուալից վախեցաւ։

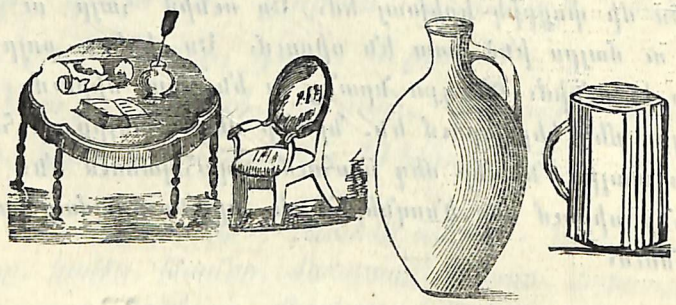

5. ԿԱՐԱՍԻՔ ԵՒ ԱՄԱՆՆԵՐ

Կարասիք՝ սեղան, աթոռ, բազկաթոռ, գահաւորակ, բաժակ, մահճակալ, օրօրոց, պահարան, գզրոց, նստարան։

Ամաններ՝ գաւաթ, ափսէ, բաժակ, կուժ, հեշտաեռ, կաթսայ, շիշ, սրուակ, ամակ . . .

Սեղանը կարասիք է։ Գաւաթն ման է։ Ափսէն. բազկաթոռը. գահաւորակը. սրուակը. բաժակը. արօրը. կաթսան. տունը. սայլը. օրօրոցը. շիշը. գզրոցը. արգանակը. գնդակը. թաւան. նստարանը. գինին. տետրակը. գրշահատը. դանակը. շոգենաւը. շոգեկառքը. հեշտաեռը. թէյը. գաթան. պանիրը. բազմոցը . . .

Առածներ.—Ա՜յ կուժ, քեզ ասեմ, ա՛յ կուլայ, դու իմացիր։— Մի բաժակ ջուր, ով ուզի տուր։—Կուժը ջրի ճանապարհին կըկոտրի։—Աւելորդ կահ կարասի՝ պատճառ է շատ վնասի։

Հանելուկներ։—1. Չորս եղբայր մէկ գտակի տակ, կարծում եմ որ չգտաք։—2. Վերեւից երդիկ, ներքեւից դռնակ, մէջտեղումը ջուր ու կրակ։

ԱԹՈՌ ԵՒ ԳԱՒԱԹ

Աթոռը շինում են փայտից։ Աթոռն ունի չորս ոտը, նստելատեղ և մի թիկունք։ Նստելատեղը հիւսած է ծղոտից. նա տախտակից կամ փափուկ կտորից էլ է լինում։ Աթոռ շինողին ատաղձագործ են ասում։

Գաւաթը շինում են կաւից։ Կաւը բարակ մաղում են, շաղախում, հունցում և ուղած ձևը տալիս։ Շաղախը ցամաքում է արևի տակ։ Ցամաքած գաւաթները դնում են հնոցի մէջ և սաստիկ կրակ են վառում տակը։ Տաքութիւնից կաւը կարծրանում է։ Գաւաթ շինողին բրուտ են ասում։

Ա Ր Ե Ի

«Արև՛-արև, դուրս արի,
Քեզ բերել ենք աչքալոյս.
Քո քուրիկը՝ լուսինկան,

Բերաւ չամիչ մի,կ ամսան.
Ամպը եկաւ—մուխ արաւ,
Չամիչն աչքերէս կորաւ։
Բա՛ց երեսըդ, արեգակ,
Մէկ բուռ չամիչ քեզ կը տանք»։
—Օ՜խ, արեւին խաբեցինք,
Ամպի տակից հանեցինք։

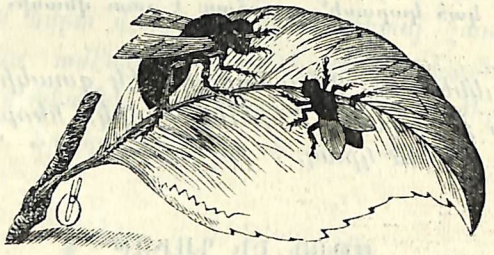

ՄԵՂՈՒ ԵՒ ՃԱՆՃ

Ճանճերը գոհ չէին իրանց կացած տեղից. նրանք խորհուրդ արին, որ ուրիշ երկիր գնան։ Բայց մենակ չէին ուզում գնալ. իրանցից մէկին ուղարկեցին մեղուի մօտ, որ նա էլ գայ։

«Մեղու եղբայր, ասաց ճանճը, շար մարդիկ դադար չեն տալիս մեզ այստեղ. հերիք չէ, որ ամեն բան ծածկում են մեզանից, լուսամուտներումն էլ թոյն են դնում, որ ուտենք ու մեռնենք։ Խրճիթներում մեզ չեն նեղացնում մարդիկ, բայց այնտեղ էլ ուրիշ թշնամի ունինք՝ սարդերը ձգում են իրանց ոստայնները, մեր ոտները մնջնում են, մեզ խեղդում, մեր արիւնը ծծում։ Արի, մեղու եղբայր, գնանք, հեռանանք այստեղից»։

Մեղուն լսեց և պատասխանեց. «Դուք գնացէք, ուր որ կամենում էք, ես ձեր ընկերը չեմ. ինձ համար այստեղ էլ շատ լաւ է. ամենքը պատում են ինձ ու սիրում. ես էլ ամենքին օգուտ եմ տալիս. իմ մեղրը թէ չար և թէ բարի մարդի, թէ հարուստի և թէ աղքատի ճաշակը քաղցրացնում է. իմ տուած մոմը Աստուծու տաճարն է լուսաւորում։ Դուք գնացէք, ուր որ կամենում էք. միայն գիտենաք, որ ամեն տեղ էլ ձեզ կը հալածեն, որովհետև ոչ ոքի օգուտ չէք տալիս. բացի օգուտ չտալը, ձանձրացնում էլ էք»։

ՄԵՂՈՒ ԵՒ ՃԱՆՃ

Մեղու

Գարուն, ամառ, ամեն օր
Ես գնում եմ դաշտ ու ձոր,
Աշխատում եմ ես անվերջ,
Մեղր պարում ծաղկանց մէջ,
Եւ գտածս ես շիտակ
Իսկոյն տանում եմ փեթակ,
Որ երբ փչէ ցուրտ քամին,
Ծաղիկները թառամին,
Ես ձմեռը պաշարով
Լինիմ խսպառ ապահով։

Ճանճ

Փոքրիկ ճանճ եմ զուարճասէր,
Միշտ թռչում եմ վայր ու վեր,
Մի հով տան մէջ, մի բակում,
Սաստիկ արևի տաքում,

Կերուխումից, խաղից ջոկ
Իսկի չունիմ ուրիշ հոգ,
Եւ ներկայով բաւական,
Միտք չեմ բերում ապագան։

6. ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐ

Զորքոտանի կենդանիներ՝ ձի, կով, ոչխար, գայլ, արջ, կատու, շուն, փիղ, առիւծ...

Թռչուններ՝ ծիծեռնակ, սոխակ, հաւ, բադ, սագ, հնդուհաւ, արծիւ, ցին, բու . . .

Ձկներ՝ կարմրախայտ, իշխան, կողակ, գեղարքունի, տառեխ, օրագուլ, կապուտ . . .

Սողուններ՝ օձ, մողէս, գորտ, կրիայ . . .

Միջատներ՝ մեղու, ճանճ, մոծակ, մրջիւն, մորեխ, բզեզ, կարիճ, թիթեռ . . .

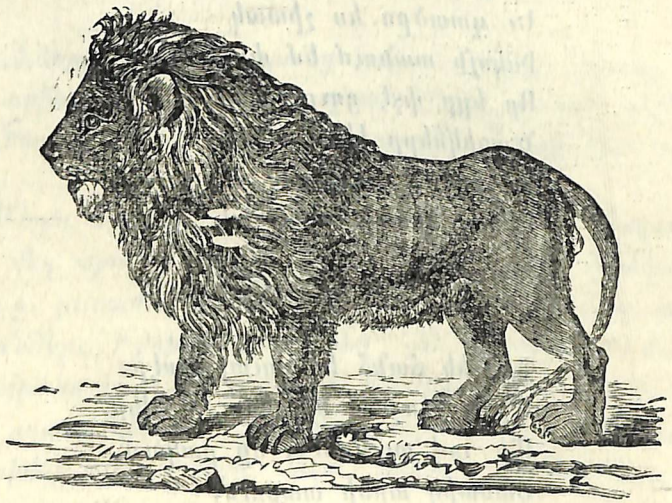

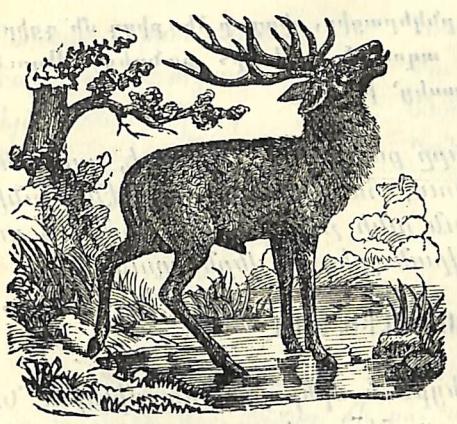

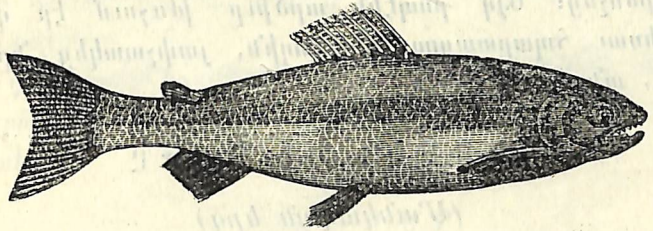

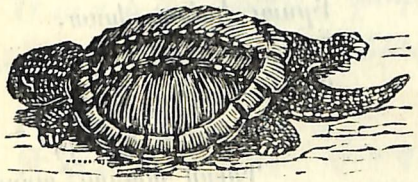

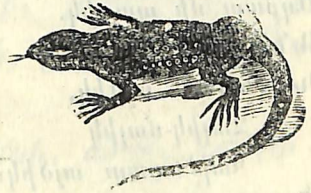

Ձին ընտանի կենդանի է, իսկ ծծը։ Մողէսը սողուն է, իսկ մեղուն։ Նապաստակը. ճնճղուկը. մորեխը. ոգնին. գեղարքունին. կովը. էշը. թիթեռնիկը. օրագուլը. արտուտը. մրջիւնը. կրիան։ Ի՞նչ բան է գրատախտակը. գրասեղանը. հոլը. սուրճը. պանիրը. մահճակալը. քաժակը.

Առածներ։—Շան հետ ընկերացիր, փայտը ձեռքիցդ մի գցիր։—Գայլի անունն է կոտրած, աղուէսն աշխարհ քանդեց։—Աղուէսի դունչը խաղողին չըհասաւ, ասեց՝ խակ է։

Հանելուկներ։—1. Քարը քարի վրայ՝ քար չէ, արածում է, տաւար չէ, ծու է ածում, հաւ չէ։—2. Մէկ շէնք ունիմ քարօր ու շարժուն, ներքեւն ունի չորս ստուար սիւն, մի դուռ փոքրիկ նեղ, գալարուն, վրան շքեղ մի վերնատուն։

ԵՐԿՈՒ ԱՔԱՂԱՂ

Երկու աքաղաղ կռուեցին և մինը յաղթեց միւսին։ Նա՞ որ յաղթուեցաւ, փախաւ, սրահի տակը մտաւ. իսկ նա՝ որ յաղթեց, բարձրացաւ կտուրը և հպարտ-հպարտ «ծուղրուղու» կանչեց։ Այդ բոպէին արծիւը թռչում էր վերևից. նա տեսաւ հպարտացող աքաղաղին, յափշտակեց նրան ու տարաւ, անուշ արաւ։

ՊԱՌԱՒՆ ՈՒ ԱՅԾԸ

(Մանկական երգ)

Կար-չըկար երբեմն
Աղքատ մի պառիկ.
Ունէր մեր պառաւը
Կաթնատու այծիկ,
Զալիկ-մալիկ
Կաթնատու այծիկ։
Պառաւը ձմեռը
Այծիկը պահեց,
Իր բերնի պատառը
Նրբա հետ կիսեց,
Սիրով—յօժար
Նրբա հետ կիսեց։

Երբ ձիւնը հալուեցաւ,
Բլսաւ կանաչ խոտ,
Պառաւը այծիկը
Դուրս տարաւ արօտ,
Ուրախ—զուարթ
Դուրս տարաւ արօտ։
Յանկարծ փըչեց քամին,
Մըթնեց երկինքը,
Թանձր մառախուղը
Պատեց գետինքը,
Վայ-վայ, վոյ-վոյ,
Պատեց գետինքը։

Պառաւը խիստ տխրեց.
Գայլն ուրախացաւ,
Այծի անուշ մրսով
Փորին դեղ արաւ,
Կերաւ-լափեց,
Փորին դեղ արաւ։

Պառաւը կանգնած էր
Փունջ խոտը ձեռին,
Անմխիթար ձայնով
Կանչում էր այծին.
«Ե՛կ—եկ, եկ—եկ»,
Կանչում էր այծին։

ՕՁԸ

Ձմեռն էր։ Գիւղացին անտառ գնաց փայտ կտրելու։ Փայտ կտրելիս՝ նա տեսաւ մի օձ, որ ցրտից սառել, փէտացել էր։ Բարի գիւղացին խղճաց օձին, վերցրեց, դրեց կրակի մօտ, որ տաքանայ։ Օձը տաքացաւ թէ չէ՝ վրայ վազեց, որ կծէ գիւղացուն։

«Ո՛վ ապերախտ, ասաց մարդը, իմ լաւութիւնը դրանով ես վճարում»։ Այս ասաց ու կացնի քիւփով խփեց, գլուխը ջախջախեց։

7. ԲՈՅՍԵՐ

Ծառեր՝ հացի, կաղնի, լորենի, խնձորի-խնձորենի, տանձի-տանձենի, ընկուզենի, թզենի, թթենի . . .

Թփեր՝ մորենի, վարդենի, մոշի, մասրի . . .

Բանջարեղէն՝ սխտոր, լոբի, սոխ, բողկ . . .

Հացաբոյսեր՝ ցորեն, գարի, վարսակ, կորեկ, հաճար, բրինձ . . .

Խոտեր՝ անանուխ, ռեհան, եղինջ, թըրթընջուկ, աւելուկ . . .

Ծաղիկներ՝ մանուշակ, շուշան, յասմիկ, նարգէս, շահոքրամ, քրքում . . .

Սունկեր՝ կարմրասոկոն, ոչխարասոկոն, գայլասոկոն, անտառասոկոն . . .

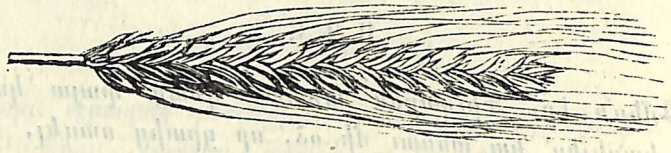

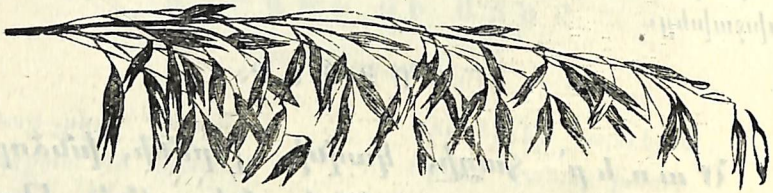

Առածներ։—Ծառն արմատից կըշորանայ։—Պաղատու ծառը դլուխը կախ կըպահի։—Մի ծաղկով գարունք չի լինիլ։—Բարի ծառը բարի պտուղ կըբերի, չար ծառը չար պտուղ կըտայ։—Ամեն ծառ իր պտղից կըճանաչուի։

Հանելուկներ։—1. Է նա կանաչ կոճակ կոլոր, մաքուր հիլթով լցուած տկճոր, կարմիր մեղուք ներսը քոլոր, եղբայր, դու կեր իբր մեղրի ծոր։—2. Բոնեմ ափովս, շաղ տամ թաթովս, մեռնի տարով, ապրի քարով։—3. Ոսկէ կճուճիկ, միջուկն անուշիկ։

Խնձորենին ծառ է, իսկ վարդենին թուփ է։ Անանուխը խոտ է, իսկ սիսեռը. ցորենը. կարտոփիլը. կաղնին. մորենին. լոբին. գարին. ընկուզենին. ճակնդեղը. սամիթը. քրինձը. կաղամբը. կեռասը. կորեկը. վարունգը. կարմրասոկոնը. սիսեռը. մանուշակը. մասրին. շահոքրամը. ռեհանը. վարսակը. թրթընջուկը. քրքումը. հաճարը. քողկը. աւելուկը. շուշանը . . .

ՄԱՆՈՒՇԱԿ

Կապոյտ գլխով, կանաչ ոտով
Ես ծաղիկ եմ անուշ հոտով.
Թէև տունկս փոքրիկ է՝ ցած,
Աբօտներում միշտ թագկացած,
Բայց իմ փունջս ամենի տան՝
Թէ աղքատի, թէ մեծատան,
Իբրև գարնան առաջին զարդ,
Կարէ տեսնել ամեն մի մարդ։
Ես եմ սիրուն գարնան գուշակ.
Իմ անունս է մանուշակ։

ԱՂՈՒԷՍՆ ՈՒ ՃԱԳԱՐԸ

Աղուէսը վայրենի կենդանի է. նա միս է ուտում։ Ճագարն էլ վայրենի կենդանի է, բայց խոտ է ուտում։ Ճագարը գետնի տակը խոր ծակում է, իրան համար որջ է շինում. բայց որջը փոքր է լինում ու նեղ, որովհետև ինքն էլ փոքր է։

Աղուէսը ճագարին թշնամի է։

Մի անգամ աղուէսը մտենում է ճագարի որջին և ասում է. «Ճագար, ինչի՞ ես խոր փոսի մէջ մտել. դուրս արի այդ մութը ծակից, արածիր պայծառ արևի տակ»։

—Շնորհակալ եմ, պատասխանում է ճագարը. երբոր այդ տեղից կըհեռանաս, խրատդ կըլսեմ ու դուրս կըգամ։ Բայց քանի որ այդտեղ ես, հանգիստ կընստեմ բնիս մէջ. քէպզէսների բարեկամութիւնից ես միշտ փախչում եմ։

ԱՆԶՐԵՒ

Անձրև-անձրև, ցած արի,
Բլսցուր ցորեն ու գարի,
Բլսցուր ծաղիկ, կանաչ խոտ,
Աւլէ փոշի, մաքրէ օդ։
Անձրև, անձրև, ցած արի,
Գալդ ամենուս բարի։

ՑՈՐԵՆ ԵՒ ԳԱՐԻ

Գիւղացին երկու օրավար հող ունէր։ Մի օրավարում նա ցորեն ցանեց, միւսում գարի։ Արտերն աճեցին, բարձրացան, հասկեր գցեցին։ Մի օր գարին սկսեց խօսել. «Ցորեն եղբայր, ասաց նա, վատ տեղ է ցանել մեզ մեր տէրը. այս գիւղը շատ աղքատիկ է—ոչ ոսկի ունի, ոչ արծաթ. ով

պէտք է մեր յարգը ճանաչէ, մեզ գին տայ։ Արի, ցորեն եղբայր, թողենք, հեռանանք այս գիւղից. արի գնանք այնտեղ, ուր ոսկի շատ կայ»։

Ցորենը լսեց գրացու խօսքերը և ասաց. «Շատ ափսոսում եմ, գարի եղբայր, որ միայն քիստրդ ես երկարացրել, իսկ խելքդ կարճ է մնացել. ինչի՞ մենք ման գանք ոսկու յետեւից. մեր արժէքն այնքան մեծ է, որ ոսկին ինքն իրան մեր դուռը կըգայ»։

8. ՀԱՆՔԵՐ

Թանկագին մետալներ՝ ոսկի, պլատին, արծաթ։

Հասարակ մետալներ՝ երկաթ, պղինձ, արճիճ, կլեկ . . .

Թանկագին քարեր՝ անդամանդ, զմրուխտ, յակինթ . . .

Հասարակ քարեր՝ աղաքար, որձաքար, չէչաքար, աւազաքար, կայծաքար, կրաքար . . .

Հողեր՝ սեւահող, աւազահող, կաւ, կիր . . .

Առածներ։—Ապրիլ կայ՝ երկաթ է, ապրիլ կայ՝ արծաթ է։—Ոսկին փոքր է, բայց գինը մեծ է։

Հանելուկներ։—1. Երկու եղբայր խիստ որոնուած, երկուսն էլ մէկ մօրից ծնուած, մեծի փոքր է պատիւն ու գին, փոքրը յարգի եւ թանկագին։—2. Կլորակ, դեղին, աշխարհի սիրելի։

Ի՞նչ է անում վարժապետը. աշակերտը. քահանան. հողագործը. վաճառականը. հովիւը. որսորդը. ձկնորսը. բրուտը. քարտաշը. կօշկակարը. ձին. կովը. մեղուն. շունը:

Ի՞նչ բան է ոսկին. երկաթը. որձաքարը. անդամանդը. կաւը. պլատինը. արճիճը. զմրուխտը. հէշաքարը. կիրը. արծաթը. պղինձը. գաջը . . .

ՈՍԿԻՆ ԵՒ ԵՐԿԱԹԸ

Ոսկին և երկաթը վիճում էին միմեանց հետ:

«Ես ամենից լաւ մետաղն եմ, ասում էր ոսկին. ամենքը գովում են ինձ, պատիւ են տալիս, ամենքը սիրում են ինձ. մարդկանց համար ես փող էլ եմ, զարդարանք էլ. ինձանից ինչ ասես չինում են՝ սիրուն շղթաներ, թանկագին մանեակներ, մատանիք, քորոցներ . . . էհ, էլ ինչ երկարացնեմ, առանց ինձ մարդու կեանքը կեանք չէ, այլ տանջանք է: Եթէ ես ուզենամ, ամբողջ աշխարհը մենակ կըգնեմ»:

Երկաթն ասաց. «Շատ ես պարծենում, ոսկի ազայ և իրաւունք էլ ունիս. մարդիկ քեզ շատ են երես տալիս: Բայց մենակ դու չես աշխարհի տէրը. երբ մարդս ուզում է ապահով ապրել, նրան երկաթ է հարկաւոր. տուն չինելու համար ոսկէ կացնով չեն կտրում փայտը. հաց ունենալու համար ոսկէ արօրով չեն վարում հողը. գազաններից պաշտպանուելու համար ոսկէ հրացան չեն բանեցնում: Եթէ դու, ազայ ջան, կարող ես աշխարհ գնել, ես էլ, լաւ գիտենաս, կարող եմ ըոլորը ձեռքիցդ խլել»:

ԳԱՌՆ ՈՒ ՄԱՅՐԸ

—Ի՞նչ ես լալիս, գառնուկս:
«Խիստ ծեծ կերայ, մայրիկս»:
—Քեզ ո՞վ ծեծեց, արևիկ:
«Մէկ չար պառաւ, իմ մայրիկ»:
—Ի՞նչի ծեծեց քեզ, գառնիկ:
«Ծառի տակն էի, մայրիկ»:
—Ինչո՞վ ծեծեց, նազանի:
«Հաստ ճիպոտով, իմ նանի»:
—Ո՞րտեղից զարկեց, անուշիկ:
«Ոտիկներիս քնքուշիկ»:
—Ի՞նչպէս լացիր, անմեղիկ:
«Մէ՛, մէ՛, մէ՛, մէ՛, իմ մայրիկ»:

9. ՄԱՐԴ

Մարմնի անդամները՝ գլուխ, պարանոց, բուն, ձեռներ, ոտներ:

Գլխի մասերը՝ գագաթ, ծոծրակ, քունք, ճակատ, դէմք:

Դէմքի մասերը՝ յօնքեր, աչքեր, քիթ, թշեր, բերան, կզակ:

Առածներ:—Աստուած ձեռք է տուել բան չինելու համար:—Հացն ուտելով, բանն անելով:—Բանի անունը տալիս՝ գլխի ցաւը բռնում է:—Ծոյլ մարդու ձեռները միշտ փլաւ են ուտում:—Մի ձեռը ծափ չի տալ:—Մարմնու ճրագն աչքն է:

Հանելուկներ.—1. Մէկը կանգնած խօսում է, երկուսն ականջ են դնում, իսկ երկուսը նայում են:—2. Երկու սենեակ մի սիւնանի:

Շուտասելուկ: Փոկակապ Յակոբ ապէր, թէ կարաս մի փոկ կապես, ես քեզ կասեմ՝ շնորհդ շատ, փոկակապ Յակոբ ապէր:

Գլուխը մարմնի մասն է. դէմքը. աչքը. ծոծրակը. ականջը. գագաթը. ձեռները. կզակը. ոտները. ճակատը. յօնքերը. քունքը. թշերը. պարանոցը. քիթը. աչքերը.

ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԱՂՕԹՔ

Տէր Աստուած իմ, Տէր բարերար,
Դու պահպանէ ինձ այս գիշեր,
Տուր հօրս և մօրս կեանք երկար,
Հանգստութիւն ու լաւ օրեր:
Քո սուրբ հրեշտակդ մեր մօտից
Զըհեռանայ ամենին,
Այլ պահէ միշտ փորձանքներից,
Արթնացրնէ զուարթագին:

ՈՉՆԻՆ ԵՒ ԳԱՅԼԸ

Սոված գայլը մի օր թափառում էր գաշտումը և ուտելու բան էր որոնում. քանի օր էր՝ նա ոչինչ չէր կերել. խեղճի փորը վեց-վեց էր անում: Այդ միջոցին նա տեսաւ մի փոքրիկ կենդանի, որ կամաց-կամաց առաջ էր գալիս: Սա փշոտ ոզնին էր: Գայլը մօտեցաւ նրան: Ոզնին ոտնուձեռը հաւաքեց, կծկուեցաւ, փշերը ցից արեց: Գայլը դժուարի բունուեցաւ. նա մտածեց խորամանկութեամբ բանը գլուխ բերել: «Սիրուն ոզնի, ասաց նա, այդ ի՞նչ սիրունիկ ոտիկներ, ի՞նչ նազանի գունչ ունիս. ափսոս միայն որ զգեստդ

փշոտ է. ինչ կըլինի, ընկերիկ, քնքուշ փորդ գոնէ չ'ծածկես այդ անպիտան փշերով»:

Ոզնին քթի ծայրը դուրս հանեց և ասաց. «Հանգիստ թող ինձ, գայլ, գովասանքիդ կարօտ չեմ: Շնորհակալ եմ Աստուծուց, որ մարմինս ծածկել է փշերով: Եթէ այս փշերը չլինէին, դու ուրիշ լեզուով կըխօսէիր հետս»:

---

10. ՁԵՌՆԵՐԻ, ՈՏՆԵՐԻ ԵՒ ԲՆԻ ՄԱՍԵՐԸ

Ձեռների մասերը՝ դաստակ, արմունկ, ուս:

Ոտների մասերը՝ ազդր, սրունք, գարշապար:

Բնի մասերը՝ կուրծք, փոր, կողեր, թիկունք, մէջք:

Գիրքը դասական առարկայ է. ջուրը. գնդակը. սեղանը. կացինը. խորոված. կովը. նապաստակը. կատուն. թրթնջուկը. վարդենին. խնձորենին. օձը. գորտը. մոծակը. երկաթը. ծառը. քարը . . .

ԵՐԿՈՒ ՀՈՎԻՒ

Պետրոսն ու կարապետը դաշտից տուն էին գալիս: «Գիտես, Պետրոս, ասաց Կարապետը, եթէ քո ոչխարներից մէկն ինձ տաս, իմ հօտը քոնիցը երեք անգամ շատ կըլինի»:

—Ոչ, պատասխանեց Պետրոսը, աւելի լաւ է դու քո ոչխարներից մէկն ինձ տաս՝ այն ժամանակ մենք հաւասար կունենանք:

ՈՒԼԵՐՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ

Լինում է, չի լինում մի այծ։ Այս այծն անտառում իրան համար տուն է շինում և իր զաւակների—փոքրիկ ուլերի հետ բնակւում է նրա մէջ։ Ամեն առաւօտ մայրը դուրս է գնում արածելու։ Գնալուց առաջ նա ասում է իր ձագերին. «Ո՛ղջիք, դռները փակեցէք, հանգիստ կացէք և եթէ դրսից մարդ գալու լինի, դուռը բաց չանէք»։ Ասում է ու գնում։ Դաշտումը լաւ արածելուց, կուրծը կաթնով լցնելուց յետոյ, այծը տուն է գալիս։ Տան դռները փակ են։ Նա պոզերով դուռը ծեծում է ու կանչում։

«Զալիկ-մալիկ ուլիկներ,
Զալ-պըտուրիկ այծիկներ,
Ելէք, բացէք տան դուռը,
Պատրաստ է ձեր ապուրը»։

Ուլերը բաց են անում դուռը։ Մայրը ծիծ է տալիս նրանց և կրկին գնում է արածելու։

Այս ամենը տեսնում ու լսում է գայլը. նա մտքումը դնում է, որ խաբելով ներս մտնէ ուլերի փարախը, երբ մայրն այնտեղ չլինի։ Մի օր, երբ այծը դուրսն է լինում, գայլը կամաց-կամաց գալիս է, թաթով դռանը խփում է ու կանչում.

«Զալիկ-մալիկ ուլիկներ,
Զալ-պըտուրիկ այծիկներ,
Ելէք, բացէք տան դուռը,
Պատրաստ է ձեր ապուրը»։

Ուլերը մի լաւ ականջ են դնում. նրանք հասկանում են, որ դուռը ծեծողն իրանց մայրը չէ և պատասխանում են. «Դու մեր մայրը չես, կորիր, հեռացիր այդտեղից. մեր մայրը բարակ ձայն ունի ու քաղցր է մկկում, դուռն էլ պոզերով է

ծեծում»։ Ասում են ու դուռը բաց չեն անում։ Գայլը թողում՝ հեռանում է։ Փոքր ժամանակից յետոյ գալիս է մայրը. նա պոռում է ուլերին, որ դուռը բաց չեն արել։—«Դուք շատ լաւ էք արել, որդիք, որ դուռը բաց չէք արել, թէ չէ՝ նա ձեզ ամենքիդ էլ կ'ուտէր»։

ՁԻՒՆ

Ձիւն է գալիս փաթիլ-փաթիլ,
Աղքատն ասեց՝ տունս է քաթիլ.*)
Պառաւն ասեց՝ մոզիս կորաւ.
Գայլն ասեց՝ փորիս դեղ է։

11. ԱՋՔԻ, ԲԵՐԱՆԻ, ԴԱՍՏԱԿԻ ԵՒ ԳԱՐՇԱՊԱՐԻ ՄԱՍԵՐԸ

Աչքի մասերը՝ բիբ, ծիածան, սպիտակոց, կոպեր, արտևանունք։

Բերանի մասերը՝ շրթունք, ծնօտներ, լընդեր, ատամներ, լեզու, քիմք, կատիկ, կոկորդ, շնչափող։

Դաստակի մասերը՝ մատներ, ափ, մատնարմատներ։

Գարշապարի մասերը՝ պատուանդան, կրունկ, մատներ, ճիտք։

Առածներ։—Լեզուդ չուանի դիր։—Լեզուի տակին ոսկոր չկայ, որ սուտ ասելիս ծակի։—Սուտ ասողի տունը կրակ ընկաւ, ոչ ոք չհաւատաց։—Օձի կծածը կըսաղանայ, լեզուի կծածը չի սաղանալ։

*) Թաթիլ է—քանդուած է, կործանուած է։

Հանելուկներ:—1. Փոքրիկ պատուհան, շեղջով լիքը:—2. Զորս մայր կային նմանակ, ունէին հինգ-հինգ զաւակ, հինգը մէկ մօր էին որդիք, հինգը նրանց եղբօր որդիք, տասն էլ մօրեղբօր որդիք:

Աչքը դէմքի մասն է, իսկ քիթը: Ափը ձեռքի մասն է, իսկ դէմքը: Գարշապարը ոտի մասն է, իսկ պատուանդանը: Դէմքը գլխի մասն է, իսկ գլուխը: Ծիածանը աչքի մասն է, իսկ աչքը. ատամները. կրունկը. ոտները. ականջը. դաստակը. ծնօտները: Մորենին թուփ է, իսկ կաղնին: Կուժն աման է, իսկ փլանը: Օձը սողուն է, իսկ մորենին. ձին. վանդը. մածունը. արօրը. քազկաթոռը . . .

ԵՐԿՈՒ ԵՒ ՄԻ

Ականջդ երկու, ունիս մի բերան,
Հասկացիր դու լաւ.
Աշխարհիս վերայ կըլսես շատ բան,
Ու խօսէ սակաւ:
Աչքերդ երկու, ունիս մի բերան,
Հասկացիր դու լաւ.
Աշխարհիս վերայ կըտեսնես շատ բան,
Ու պատմէ սակաւ:
Երկու ձեռք ու մի բերան դու ունիս,
Հասկացիր ինձ լաւ.
Օրն իրուն դու շատ պիտի աշխատիս,
Եւ ուտես սակաւ:

ԾՈՅԼ ԵՒ ՋԱՆԱՍԷՐ

—Այսօր խաղամ, վաղը կը սովորեմ, ասում է ծոյլը:
—Վաղը կըխաղամ, այսօր սովորեմ, ասում է ջանասէրը:

Ծոյլ աղջիկը՝—«Բանն ինչ կ'անեմ, տըզոտ է, բամբակը կորըզոտ է. մետաքս պիտի, որ մանեմ, մաստակ պիտի, որ ծամեմ, կտերը տիտիկ անեմ, անցնողին մտիկ անեմ, ուտեմ, խմեմ, մթնի՝ քնեմ»:

Ծոյլ տղան՝—«Ներերս հանիր, թեք գցիր, ծածկիր ինձ ու խաչակնքիր վրաս. յետոյ ես ինքս կըքնեմ:

ՈՐԲԻ ՊԱՀՈՂՆ ԱՍՏՈՒԱԾ Է

Փայլուն արևը արդէն մայր մտաւ,
Լուսինն էլ վաղուց գնաց, թագկացաւ.
Փոքրիկ աստղերը ամպի տակ մտան,
Եւ ցուրտ ու խաւար գիշեր էր աշնան:
Ամեն մարդ գնաց, իր տունը հասաւ,
Ամեն երեխայ մօր գիրկը մտաւ.
Միայն խեղճ որբը չունի հայր ու մայր,
Չունի բարեկամ, ոչ քոյր, ոչ եղբայր.
Անտէր մնացած, Աստուծոյ կամքին,
Խեղճը ննջում է փողոցի միջին:

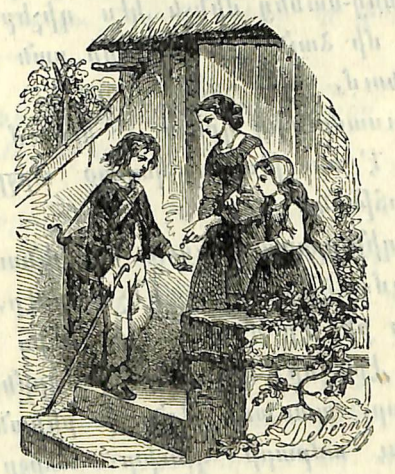

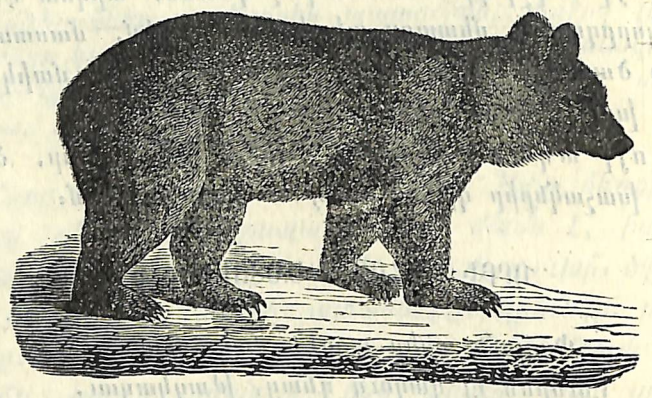

ԱՐՋԻ ԹԱԹԸ

Գիւղացիք թակարդ սարքեցին և մի արջ բռնեցին։ Արջին սպանելով չ՚սպանեցին, միայն կացնով նրա թաթը կտրեցին։ Երեք ոտնանի արջն էլ կաղի տալով փախաւ գնաց։ Մի խեղճ պառաւ խնդրեց, որ արջի թաթը իրան տան. խուզեց նրա վրայի մազը և կաշին էլ մաշկեց։ Պառաւը միսը կրակին դրեց եփելու, ինքն էլ նստեց կաշուի վրայ և սկսեց մանել նրա մազը։ Մանեց-մանեց մինչև կէս գիշեր։ Կէս գիշերին, մէկ էլ տեսնես, մի ձայն է լսում՝ մի բան լուսամուտի տակ թրմփ թրմփացնում, չրխկ չրխկացնում է։

Պառաւը լուսամուտից դուրս է նայում և ինչ է տեսնում։—Տեսնում է՝ որ թաթը կտրած արջը, կաղի տալով, մօտենում է խրճթին։

Պառաւի լեղին պատառուեցաւ. նա կենում էր մեն-մենակ գիւղի մի ծայրում։ Ինչ անէր, ինչ չ՚անէր, արջից ինչպէս ազատուէր։ Արջը քիչ էր մնացել, որ ներս մտնէր. նա արդէն տրփտրփում էր, որ դուռը գտնի, կրընկահան անի։ Էլ ուրիշ հնար չկար. պառաւը թոնդրի բերանը բաց արեց ու ինքը բարձրացաւ ամբարի գլուխը։ Արջը գտաւ դուռը,

կրընկահան արեց, ներս մտաւ խրճիթը և սկսեց մթնումը պտուտ-պտուտ անել. մին էլ ինչ՝—թրմփ—թոնդրի մէջն ընկաւ։

Պառաւը ցած եկաւ ամբարի գլխից, ծածկեց թոնդրի բերանը և գնաց, հարևաններին կանչեց։ Հարևաններն եկան և արջին սպանեցին։

12. ՀԻՆԳ ԶԳԱՅԱՐԱՆՔ

Աչքով տեսնում ենք առարկան. ականջով լսում ենք նրա ձայնը. քթով նրա հոտն ենք իմանում, լեզուով համը. իսկ մատներով շօշափում ենք և իմանում նրա պնդութիւնը, փափկութիւնը, թանձրութիւնը, նօսրութիւնը, սառնութիւնը, տաքութիւնը, հարթութիւնը, անհարթութիւնը . . .

Տեսողութեան գործարանը աչքն է. լսողութեան գործարանը . . . հոտառութեան գործարանը . . . շօշափողութեան գործարանը . . . Ճաշակի գործարանը . . .

Առածներ։—Ականջն էնդուր չի մեծանում, որ շատ բան է լսում։—Անհունար մարդու լեզուն երկար կը լինի։—Ուրիշի աչքը քեզ համար լոյս չի տալ։

Հանելուկ։—Փետուրով կըցանեն, աչքով կըքաղեն, գըլուխով կ՚ուտեն, մտքով կըմարսեն։

Կացնով կտրում են, իսկ սղոցով։ Ինչ են անում ասեղով. գրչով. արօրով. մանգաղով. սանրով. դանակով. պատառաքաղով. սղոցով. թրով. դրով. մուրճով. կողպէքով . . .

Հնձում են (ինչով). քանդում են. քերում են. կտրում են. սղոցում են. գրում են. երկաթը ծեծում են. սրում են. կարում են. ճեւում են. փորում են. տողում են . . .

ԿԱՂՆ ՈՒ ԿՈՅՐԸ

Կաղն ու կոյրը պէտք է անցկենային մի սրընթաց առուակով։ Ի՞նչպէս անէին։ Կոյրը կաղին շալակեց և երկուսն էլ ապահով անցկացան։

ԱՌԱՒՕՏ

Փայլուն ճաճանչով արևելք ծածկուեցաւ.
Գետի մօտ գիւղի կրակը հանգաւ.
Դաշտի ծաղիկներն ցօղով ծածկուեցան.
Տաւար ու ոչխար արօտ դուրս եկան.
Թանձր մէգերը երկրից հեռացան.
Ամեն կենդանիք դաշտը լցուեցան.
Մարդիկ զարթեցան, գործը ձեռք առան։
Արևը ելաւ, աշխարհ բերկրեցաւ։

ՈՉԽԱՐ

I. Գարնան վերջերում հովիւը խուզեց իր ոչխարները։ Դեռ ցուրտ էր և խեղճ կենդանիները դողդողում էին։

Աստուած խղճաց ոչխարների վրայ և աշխարհ ուղարկեց արևի տաք ճառագայթներն ու ջերմ քամին։ Ոչխարները տաքացան և ուրախ ուրախ վազեցին դէպի դաշտը. իսկ աշունքադէմ նրանց բուրդը նորից դուրս եկաւ։

II. Մանուկներն ամբողջ ամառ ուրախ զուարթ խաղում էին։ Ձմեռն եկաւ և նրանք չըկարողացան առաջուայ պէս շուտ-շուտ դուրս վազել։ Տխուր նստոտած էին լուսամուտների առաջ և նայում էին դէպի դուրս. դուրսն էլ ձիւնը քուլայ-քուլայ էր անում։ Մայրը գնեց ոչխարի բուրդ, թել մանեց և փափուկ գուլպաներ ու թաթմաններ գործեց իր որդոց համար. յետոյ նա շալ գործեց և շալից նրանց համար շորեր

կարեց։ Այնուհետև մանուկները տաք հագնուեցան, համարձակ դուրս վազեցին և ուրախ զուարթ սկսեցին ձնագնտի խաղալ։

12. ՄԱՐԴԻԿ, ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐ, ԲՈՅՍԵՐ, ՀԱՆՔԵՐ

Մարդիկ՝ հայր, մայր, եղբայր, քոյր, հօրեղբայր, քեռի, հօրաքոյր, մօրաքոյր, ծերունի, պառաւ, մանուկ, տղայ, աղջիկ, կին, վաճառական, աղքատ . . .

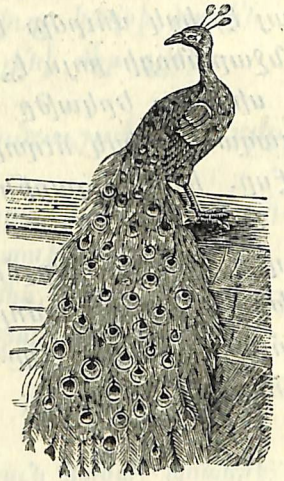

Կենդանիներ՝ գազաններ, թռչուններ, ձկներ, սողուններ, միջատներ, խեցգետիններ, սարդեր . . .

Բոյսեր՝ ծառեր, թփեր, հացաբոյսեր, խոտեր, բանջարեղէններ, սունկեր, մամուռներ։

Հանքեր՝ մետաղներ, քարեր, հողեր, աղեր։

Առածներ։ Ինչ չի ծնում, նա չի մեռնում։—Երկաթը տաք տաք կըծեծեն։—Ապրիլ կայ երկաթ է, ապրիլ կայ արծաթ է։

Հանելուկ։ Էն ի՞նչն է որ առաւօտեան չորս ոտի վրայ է մանգալիս, ճաշին՝ երկու, իսկ երեկոյեան՝ երեք։

Շուտասելուկ։—Ծիտը ճմքան ծէրին, ծտի ճուտի ճիտը ծուռ։

Կաղնին ծառ է, իսկ մորենին թուփ է։ Ձին չորքոտանի կենդանի է, իսկ ծիծեռնակը։ Բահը գործիք է, իսկ բազկաթոռը։ Գնդակը խաղալիք է, իսկ փլանը։ Քանոնը դասական առարկայ է, իսկ մուրճը։ Բաղը թռչուն է, իսկ ոճը։ Կաղամբը բանջարանոցի բոյս է, իսկ ցորենը։ Աուոյտը խոտ է, իսկ սիսեռը։ Երկաթը հանք է, իսկ բզէզը։ Առիւծը վայրենի գազան է, իսկ ուղտը։ Տառեխը ձուկն է, իսկ գորտը. աղուէսը. խոզը. գարին. գինին. բաժակը. վէգը. սեղանը . . .

Աղքատը մարդ է. թուփը. թռչունը. գինքը. սարդը. մանուշակը. երկաթը. եղբայրը. ծառը. մամուռը. սունկը. գազանը. թռչունը. խոտը. աղը. հայրը. օրիորդը. մետաղը. մեղուն. հողը . . .

ՊՍԱԿՆԵՐ

(Պարերգ)

Մէկ սիրտ լինինք և մէկ հոգի,
Միութիւնն է գարդը կեանքի.
Ինչ խաղի մէջ որ գոհ լինինք,
Սէր միութեան մենք պէտք ունինք։

Վարդէ պսակ.

Վարդ ծաղկին լինինք նման
Եւ օրինակ հեզութեան.
Թող վարդը հանգստանայ
Մեր մատաղ սրտի վերայ։

Կաղնեայ պսակ.

Կանաչ խոտը դաշտերի
Մեր սրտին է սիրելի.
Թող ճիւղը կաղնի ծառին
Պսակ լինի մեր գլխին։

Մանուշակէ պսակ.

Աղնիւ սիրուն մանուշակ,
Համեստութեան օրինակ,
Տուր մեզ ծաղիկ գեղեցիկ,
Քո քնքոյշ հոտ անուշիկ։

Բոլորը միասին

Սիրուն կանաչ պսակին
Թող միանանք, բարեկամք,
Եւ յոյսերը անբաժան
Մնան մեզնից յաւիտեան։

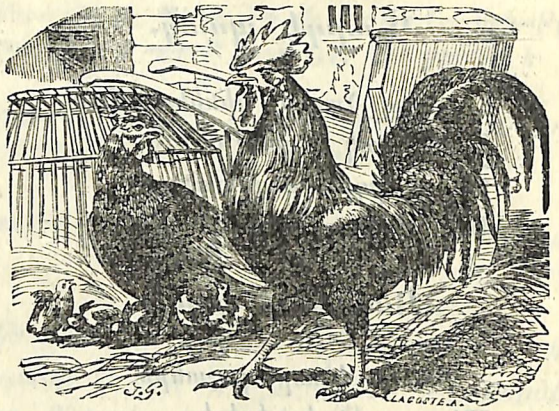

ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵԱՆՔ Է

Աքաղաղն ու հաւը եղբայրացան։ Աքաղաղը գնաց այգին և խակ պտուղներ էր ուտում։ Հաւն էլ ասում էր նրան. «Մի ուտիր, եղբայր, վնաս կըտայ, մի ուտիր»։ Աքաղաղն ականջ չըդրեց. նա այնքան կերաւ, որ հոգիս կարողացաւ տուն հասնել։

Երբ տուն հասան, աքաղաղն սկսեց դանդատուիլ.

«Վա՜յ, քոյրիկ, փորս ցաւում է», ասում էր նա։ Հաւը նրան անանուխի կաթիլներ խմացրեց, մանանեխ շաղախեց՝ փորին դրեց և ցաւն անցկացաւ։

Աքաղաղն առողջացաւ և գնաց դաշտը։ Այնտեղ թքռչկոտաց, վազվզեց և բոլորովին քրտնած՝ մօտեցաւ աղբիւրին, որ սառը ջուր խմէ։ Հաւը խրատում էր նրան. «Մի անիր, եղբայր, ասում էր, սպասիր, քիչ հանգստացիր, յետոյ կըխմես»։ Աքաղաղն ականջ չարեց նրան՝ սառը ջուրը խմեց, մրսեց և սկսեց դողացնել։ Մեծ դժուարութեամբ տուն հասցրին նրան։ Հաւը վազեց բժիշկ բերելու։ Բժիշկն եկաւ և նրա համար դառը դեղ դրեց։ Աքաղաղը երկար ժամանակ պառկած էր անկողնում։

Ձմեռնադէմ աքաղաղն առողջացաւ և գնաց գետի ափը խաղալու։ Գետը ծածկուած էր բարակ սառուցով։ Նա կամեցաւ սղղալ սառուցի վերայ։ Հաւն այս անգամ էլ խրատում էր նրան. «Մի անիր, եղբայր, գետ սառուցը բարակ է, կըկոտրուի և կըխեղդուիս», ասում էր։ Բայց աքաղաղը չըլսեց և սկսեց սղղալ, խաղալ։ Յանկարծ սառուցը կոտրուեցաւ և մեր անհնազանդ աքաղաղն ընկաւ ջրի մէջն ու խեղդուեցաւ։

14. ՕՐՈՒԱՅ ՄԱՍԵՐԸ, ՇԱԲԱԹՈՒԱՅ ՕՐԵՐԸ, ՏԱՐՈՒԱՅ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

Օրուայ մասերը՝ ցերեկ, գիշեր, առաւօտ, կէս-օր, երեկոյ, կէս-գիշեր։

Շաբաթուայ օրերը՝ կիւրակի, երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի, ուրբաթ, շաբաթ։

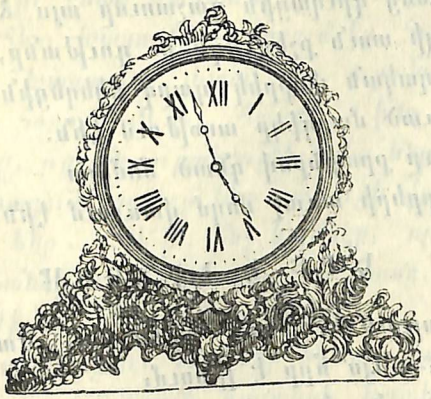

Տարուայ եղանակները՝ գարուն, ամառ, աշուն, ձմեռ։

Առածներ։—Էսօրուայ բանը էգուց մի գցիր։—Էսօրուայ փուչը, էգուցուայ նուչը։—Վեց օր գործիր, եօթներորդ օրը հանգըստացիր։

Հանելուկ։ Մի մանուկ կար՝ զօրեղ, հրեղէն, խմեց հատցրեց ջուրը գետից. բոլոր մարդկանց արաւ նա քէն՝ հնձեց վերցրեց խոտը դաշտից։

Գարունը տարուայ եղանակն է. ցերեկը. կիւրակին. ամառը. երկուշաբթին. գիշերը. չորեքշաբթին. առաւօտը. երեքշաբթին. աշունը. ուրբաթը։ Օրը ժամանակի չափ է. շաբաթը շաբաթուայ վերջին օրն է· ուրբաթը. հինգշաբթին. ձմեռը . . .

ԿԻՐԱԿՆԱՄՈՒՏ

Իրիկնաժամի զանգակը տուին,
Բարեպաշտ մարդկանց ժամ հրաւիրեցին.
Վաղը կիւրակի՝ Աստուծոյ օրն է,
Վերջացրէք գործերդ, հանգստեան ժամն է։
Լսեց գիւղացին դաշտումը այս ձայնը,
Դէպի տուն քշեց եզն ու գութանը,
Գիւղական փոքրիկ պարզ եկեղեցին
Լցուած մարդիկը աղօթում էին.
Դառը քրտինքով գնած մոմերը
Սուրբերի առաջ մեղմ վառւում էին։

ԵՐԲ ԷԼԻՆՈՒՄ

Ձիւնը հալւում է, խոտը կանաչում, ծառերը ծաղկում, օրը երկարում։—Այս ե՞րբ է լինում։

Ամիսներն անցան, օրերը տաքացան, ամպեր բարձրացան, անձրև թափեցին։ Արտերն հասել են, հնձող են կանչում։—Այս ե՞րբ է լինում։

Մարդիկ դուրս եկան, այգին քաղեցին։ Օրը կարճացաւ, հունձը վերջացաւ. բարակ անձրևը բարձրից է թափւում, և մութ գիշերը չորս կողմդ բռնում։—Այս ե՞րբ է լինում։

Դաշտ ու ձոր ահա ձիւնով ծածկուեցան. ծառերից սառցէ շիթեր կախուեցան։ Մարդիկ ներս մտան իրանց տները, իսկ գազանները—իրանց բները։ Դուրսը սաստկութեամբ քամի է փչում և ձիւնի փոշիով աչքերդ լցնում։—Ասացէք, տեսնեմ, այս ե՞րբ է լինում։

ԶԻՒՆ

Երբ որ ձիւն կըգայ, ես կ'ուրախանամ,
Որ դուրս պիտ՝ ելնեմ, դահուկ պիտ՝ խաղամ . . .
Բայց տեղս ո՞րքան աղքատ տղայք կան,
Որ տաք հալաւէ կարօտ կըմընան։

ՁՈՐՍ ՅԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

1. Ձմեռն էր։ Գետը ծածկուել էր սառուցով։ Գարեգինը իւր ընկերների հետ խաղում և սղղում էր հաստ սառուցի վրայ։ Բաւական խաղալուց յետոյ՝ նա ուրախ-ուրախ տուն վազեց և ասաց հօրը. «Ա՜խ, հայրիկ, ի՞նչ պատուական եղանակ է ձմեռը, ո՞րքան ուրախութիւններ ենք անում մենք՝ ձնագնդի ենք խաղում, սղղում ենք սառուցի վրայ, սահնակներով զբօսնում ենք . . . Ա՜խ, ինչ կըլինէր, որ միշտ ձմեռ լինէր»։ Հայրը հանեց ծոցի տետրակը և ասաց. «Գրիր սրա մէջ քո ցանկութիւնը»։ Գարեգինը գրեց։

2. Ձմեռն անցկացաւ։ Գարունը եկաւ։ Բացուեցան ծառերի ծաղիկները. բարձրացան դաշտերի խոտերը. ամենայն տեղ ոստոստում էին հազարաւոր թիթեռներ ու բզէզներ։ Գարեգինը դուրս գնաց դաշտը, ծաղիկներ քաղեց, թիթեռ-

ներ բռնեց և երբ երեկոյեան տուն եկաւ, ասաց հօրը. «Պէտք է խմանաս, հայրիկ, թէ որքան ուրախացայ ես այսօր. ճշմարիտ, շատ հիանալի եղանակ է գարունը և, եթէ ինձ մնար, ես կը ցանկայի, որ միշտ գարուն լինէր»։ Հայրը հանեց տետրակը և առաջարկեց Գարեգնին, որ իւր ցանկութիւնը գրէ։ Գարեգինը գրեց։

3. Ամառնացաւ։ Դաշտերի խոտը հասել էր և հնձող էր կանչում։ Գարեգինն ու հայրը գնացին խոտ հնձելու։ Քանի որ հայրը վէր էր տալիս անուշահոտ խոտը, Գարեգինն իրան զուարճութիւններն էր կատարում՝ ձուկն էր բռնում գետից, հատապտուղներ էր հաւաքում, հոտաւէտ խոտերի վրայ գլորւում էր։ Երեկոյեան, տուն յետ դառնալիս, նա ասաւ հօրը. «Ահա այսօր ես անչափ ուրախացայ։ Երանի՜ թէ ամառը վերջ չունենար»։ Գարեգնի այս ցանկութիւնն էլ գրուեցաւ տետրակի մէջ։

4. Վերջապէս եկաւ և աշունը։ Այգիներում լաւ-լաւ պտուղներ հասել էին՝ խնձորը, տանձը, սալորը, սերկևիլը, խաղողը . . . Մարդիկ դուրս էին եկել այգեկութի։ Գարեգինն էլ իր ծնողների հետ գնաց այգի և քաղն սկսեցին։ Պէտք էր տեսնել, թէ ինչպէս էր վազվզում նա մէկ ծառի տակից դէպի միւսը, ծիծաղում, երգում, խաղում և պտուղները բերանը գցելով՝ անուշ անում։ Վերջը նա վազեց հօր մօտ և, նրա պարանոցով փաթաթուելով, ասաց. «Հայրիկ, աշունը տարուայ ամենալաւ եղանակն է»։ Այն ժամանակ հայրը հանեց փոքրիկ տետրակը և ցոյց տուեց, որ նա գարնան, ձմեռուան և ամառուան համար էլ միևնոյն բանն է ասել։

Պատմեցէք ձեր բառերով այս պատմութիւնը. ասացէք թէ քանի գլխաւոր կտորների կարող էք բաժանել սրան եւ ինչ է ասուած իւրաքանչիւր կտորում։

15. ԱՄԻՍՆԵՐ

Ամիսներ՝ *յունվար, փետրվար, մարտ, ապրիլ, մայիս, յունիս, յուլիս, օգոստոս, սեպտեմբեր, հոկտեմբեր, նոյեմբեր, դեկտեմբեր։*

Ձմերային ամիսներ՝ *դեկտեմբեր, յունվար, փետրվար։*

Ամարային ամիսներ՝ *յունիս, յուլիս, օգոստոս։*

Աշնանային ամիսներ՝ *սեպտեմբեր, հոկտեմբեր, նոյեմբեր։*

Գարնանային ամիսներ՝ *մարտ, ապրիլ, մայիս։*

Յունվարը ձմերային ամիս է, իսկ մայիսը . . . Սեպտեմբերն աշնանային ամիս է, իսկ փետրվարը . . . Մարտը գարնանային ամիս է, իսկ յունիսը . . . Յուլիսն ամարային ամիս է, իսկ հոկտեմբերը . . . Ապրիլը. օգոստոսը. դեկտեմբերը. նոյեմբերը . . .

Տարին քանի ամիս ունի՝ որն է առաջին ամիսը. որն է վերջինը։ Ո՞րոնք են գարնանային ամիսները։ Ասացէք ամարային ամիսները։ Որն է աշնանային վերջին ամիսը . . . Որն է առաջինը, միջինը . . .

ՄԱՅԻՍ

Մենք արժանացանք ուրախ մայիսին,
Ծառեր, ծաղիկներ ողջ կանաչեցին.
Կապույտ երկնքում փոքրիկ ամպերը
Ուրախ ու զուարթ առաջ վազեցին։

Տերեւչատ ծառի ստուերների տակ
Թռչուններն իրանց երգերն են երգում,
Կանաչ դաշտերի փափուկ մարգերում
Պէսպէս կենդանիք ուրախ արածում։

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Ծեր Օհանը դաշտ դուրս եկաւ. նա շարժում էր թեւերը և նրանցից թռչուններ էր դուրս թողնում։ Օհանը շարժեց չորս անգամ և դուրս արձակեց ընդամէնը տասներկու թռչուն։ Երբ թռան գնացին առաջին երեքը, ցուրտն սկսեց, գետերը սառեցան, մարդիկ մրսեցան։—Երբ թռան երկրորդ երեքը, ձիւնը հալուեցաւ, խոտը կանաչեց, գետերը բարձրացան, ծառերը ծաղկեցան։—Երբ դուրս թռան միւս երեքը, եղանակը տաքացաւ, տաք օրերն եկան, արտերն ու պտուղները հասան։ Իսկ երբ դուրս թռան մնացած երեքը, փչեց ցուրտ քամին, սկսան անձրեւներ ու մառախուղներ։—Ծերունու թռչունները հասարակ չէին. սրանցից ամէն մէկն ունէր չորս թեւ. ամէն մէկ թեւի վրայ եօթը փետուր, իսկ փետուրների մէկ կողմը սև էր, միւսը ճերմակ։ Ամէն մէկ թռչուն, ամէն մի թեւիկ և ամէն փետուր իր անունն ունէր։

Աչքը եւ քիթը դէմքի մասերն են, իսկ ազդրը եւ սրունքը։ Դաստակը եւ արմունկը ձեռքի մասերն են, իսկ կուրծքը եւ փորը։ Գլուխն ու պարանոցը մարմնի մասերն են, իսկ սպիտակոցը եւ ծիածանը։ Բիբը եւ արտեւանունքը աչքի մասերն են, իսկ ատամներն ու լեզուն։ Մարտն եւ ապրիլը գարնանային ամիսներ են, իսկ սեպտեմբերը եւ հոկտեմբերը։ Յունիսը եւ յուլիսը ամարային ամիսներ են, իսկ յունվարը եւ փետրվարը։ Գայլը եւ արջը գազաններ են, իսկ ծառը եւ խոտը։ Սունկը եւ ծաղիկը բոյսեր են, իսկ աղը եւ երկաթը։ Սեղանը եւ պահարանը. աթոռը եւ բրինձը. կաթը եւ ջուրը. գրիչը եւ մատիտը. կիւրակին եւ երկուշաբթին. գարունն ու ձմեռը . . .

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ

Արեւն իր ոյժը կորցրած՝
Ամպերի տակ ծածկուեցաւ,
Սաստիկ քամին ողջ ծառերի
Տերեւները վէր ածաւ։

Շատ թռչուններ և թիթեւներ
Անյայտացան դաշտերից,
Ծառը չունի կանաչ տերեւ,
Նա զրկուած է իւր զարդից։

Երկնքումը ամպի քուլէքն
Անձրեւներ են պատրաստում,
Անտառը իւր տերեւներով՝
Առուն տխուր քչքչում։

Ինչի դաշտերի սողուններ
Եւ վայրենի թռչուններ
Շտապում են իրանց համար
Մի ապահով տեղ գտնել։

ՄԵՂՈՒՆԵՐ

Գարունն սկսուեցաւ. արեգակը հալեցրեց դաշտերի ձիւնը. հին՝ գեղնած խոտերի մօտ դուրս եկան կանաչ խոտի բողբոջներ. ծառերի կոկոնները բացուեցան և փոքրիկ տերևներ առաջ բերին։

Ահա մեղուն էլ ձմերային քնից զարթեց, բրդոտ թաթիկներով աչերը սրբեց, ընկերներին զարթեցրեց և միասին դուրս նայեցին լուսամուտից, որ տեսնեն, թէ ձիւնը, սառուցը և հիւսիսային սառը քամին անցել են։

Մեղուները տեսնում են, որ արեգակը փայլում է, որ ամեն տեղ տաք է և լոյս. նրանք դուրս են գալիս փեթակից և թռչում են դէպի ծիրանի ծառը։

«Սիրուն ծիրանի, չունիս մի բան խեղճ մեղուներիս համար. մենք ամբողջ ձմեռ քաղցած ենք»։

—Ո՛չ, պատասխանում է ծիրանի ծառը. դուք շատ շուտ էք դուրս եկել. իմ ծաղիկները դեռ ևս պահուած են կոկոններիս մէջ։ Գնացէք, նշենուն հարցրէք։

Մեղուները թռան-գնացին նշենու մօտ։ «Սիրելի նշենի, արդեօք մի բան չունիս սոված մեղուներիս համար»։

—Վաղը եկէք, սիրելիք, պատասխանում է նրանց նշենին. այսօր ինձ վրայ ոչ մի բացուած ծաղիկ չկայ. իսկ երբ բացուին, ես մեծ ուրախութեամբ կընդունեմ ձեզ։

Թռան մեղուները կակաչի մօտ, նայեցան նրա փայլուն գլխին, բայց նա էլ ոչ հոտ ունէր և ոչ մեղր։

Մեղուները տրտում և քաղցած կամենում էին յետ

դառնալ տուն, բայց տեսան թփի տակ մի քնքուշ մուգ կապոյտ ծաղիկ։ Սա մանուշակն էր։ Նա բաց արաւ մեղուների համար իր կոկոնները, որոնք լիքն էին անուշ հոտով և քաղցր հիւթով։ Կերան, խմեցին մեղուները և ուրախ զուարթ յետ դարձան տուն։

ՄԵՂՈՒ

Հա՛, ծաղեցաւ արեգակը,
Հա՛, ծաղկեցաւ մանուշակը,
Մեղուն թողեց իր փեթակը,
Տըզտըզալով-տըզտըզալով։

Մեղուն թռաւ ծաղկէ ծաղիկ,
Մեղը առաւ քաղցը-անուշիկ,
Մոմը տարաւ հոտոտ, լուսիկ,
Պըզպըզալով-պըզպըզալով։

Անուշ մեղրը՝ մանր տղոց,
Դեղին մոմը՝ ամեն սրբոց,
Իսկ չարերին կըճ ու խայթոց,
Կըսկըծալով-կըսկըծալով։

16. ՏՕՆԵՐ

Աստուածամօր ծնունդը. Աւետումն. Քրիստոսի ծնունդը և Մկրտութիւնը. Տեառնընդառաջ. Ծաղկազարդ կամ Քրիստոսի գալուստը. Զատիկ կամ Սուրբ Յարութիւն. Համբարձումն. Հոգեգալուստ. Վարդավառ. Վերափոխումն Աստուածածնի. Խաչվերաց . . .

Առածներ.—Կարմիր ձուն զատկին կըսազի։—Տարին մի զատիկ, այն էլ նաւակատիք։—Ագռաւի բերանով Վարդավառին ձիւն կըգայ։

Հան ելուկներ:—Երեք ոտքէն, մէկ մօրուսէն, կայնէր կուտեն մեր հօր քիսէն:—Երկար աղիք, ծայրը ծաղիկ:

ՆՈՒՐԻՆ

(Անօրեւաքեր)

Նուրին-Նուրին եկել է,
Աջքա-հուրին եկել է,
Շիլա չապիկ հագել է,
Կարմիր գոտիկ կապել է:

Եղ բերէք՝ վարսը քսենք,
Ջուր բերէք՝ գլխին ածենք.
Մեր Նուրինի փայը տուէք,
Ուտենք, խմենք, բէֆ անենք:

ՃՕԼԻ

(Արեւաքեր)

Ճօլի-ճօլի, ճօլ չըկայ,
Խաւիծ անեմ, եղ չըկայ,
Ճօլին ընկել է ծովը,
Ծովիցը հանող չըկայ:

Ջուան բերէք՝ դուրս հանենք,
Թոկ բերէք՝ կցան անենք,
Ձու բերէք՝ թաթին դնենք,
Եղ բերէք՝ վարսը քսենք:

Խոփը պատումն է ժանգոտել.
Ցեւիչը տափումն է ժանգոտել.
Կանաչ դաշտերին ենք կարօտ:
Կարմիր արեւին ենք կարօտ:

ՃՁԱՆԱԿ

(Ձատկական երգ)

Ձը՜ռ-ճը՜ռ, ճըչանակ,
Աստուծու դուռը բանանք,
Դուրսը ժամ ասենք,
Ներս գանք՝ պատարագ անենք,
Սև եղը մատաղ անենք,
Պողերը չարդախ անենք,
Տակը նստենք՝ քարգահ անենք:

ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ ԵՐԳԸ

Ալէլուիա՜, ալէլուիա՜.
Հըրէս եկաւ մի ձիաւոր,
Լախտը ձեռին քաջ ձիաւոր,
Աջու ձեռին Աւետարան,
Ձախու ձեռին Սաղմոսարան.
Աջով գրէր, ձախով ջընջէր.
Ձախով գրէր աջով ջընջէր,
Բարեկամ, երեխայիդ անունն ինչ է:
Ձեր . . . թախտին նստի,
Փափուկ ձեռը ջէրը տանի,
Հինգ արասին ջէրից հանի,
Սուրբ Սարգսին մատաղ անի:

ԾՆՆԴԵԱՆ ԵՐԳ

Ալէլուիա՜, ալէլուիա՜.
Ձատիկը արեւլուսով,

Զրօրհնէքը ճրագլուսով,
Թէ քնած էք, վեր զարթեցէք,
Թէ զարթուն էք, լաւ լսեցէք.
Մարիամ եկաւ լալով-լալով,
Լալով-լալով, մղկըտալով.
Լուսաթաթախ մանուկ ծնեց,
Ծով ու ցամաք լուսով պատեց:
Ձեր տունը է չորեքսիւնի,
Չորս սիւներից ոնն է սալի.
Սալը չարակամի սրտին,
Աղրի բարեկամի որդին:
Տունը չէն, տունը չէն.
Ձեր տղայոց անունն ինչ է:
—Հայկ ու Արամ է:
Դրանք նստեն մէկ սեղանի,
Գինի խմեն Նախջուանի,
Ձեր թշնամուն գետը տանի,
Գայլ ագռաւը աչքը հանի,
Մէկ պոչատ հաւ, մէկ ըստիլ եղ
Տուէք, ալէլուիան տանի:

ԿԻՍԼԱՆՋԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

I.

Լինում է-չի լինում մի պառաւ: Այս պառաւն ունենում է երեք տղայ՝ երկուսն առողջ, իսկ երրորդը պակասաւոր: Նրանք ապրում են խեղճ, աղքատիկ: Մի օր պառաւն ասում է որդոցը. «Սիրելի որդիք, տեսնում էք՝ ինչ չքաւորութեան մէջ ենք. ինչ էք տանը նստոտել. գնացէք, աշխարհս մեծ է, մի գործ բռնեցէք, որ ձեզ համար գոնէ մի կտոր հաց ունե-

նաք»: Եղբայրները խորհրդի նստեցան: Ի՞նչ անեն, ինչ չանեն: Միջնակ եղբայրը մեծին ասաց. «Լսել ես, ասում են, որ այս-ինչ անտառում մի վիշապ կայ, մեծ հարստութեան տէր. արի գնանք, սպանենք նրան և փողերը վեր առնենք»: Մեծ եղբայրը համաձայնութիւն տուեց: Փոքր եղբայրը խնդրեց, որ իրան էլ հետները տանեն:

—Դու ինչի համար ես գալիս, Կիսլանջ, գլխներիս բեռ լինելու. դու տանը կըմնաս մօրդ կըմխիթարես, մինչև որ մենք յետ կըգանք, ասացին եղբայրները: Յետոյ իրանց մօրը մնաս բարով ասելով՝ նրանք ճանապարհ են ընկնում:

Գնում են-գնում, չատն ու քիչն Աստուած գիտէ, հասնում են մի աղբիւրի, որի մօտից ճանապարհը երկուսի էր բաժանւում. մեծ եղբայրը բռնում է մէկ ճանապարհը, միջնակը միւսը:

Գնում է-գնում մեծ եղբայրը և պատահում է մի հովուի:

—Բարի աջողում.

«Աստուծու բարին».

—Հովիւ եղբայր, եթէ այս ճանապարհը բռնած գնամ, այս-ինչ վիշապի բնակարանին չեմ հասնիլ:

«Կըհասնես, բայց Աստուած ազատէ քեզ այդ բանից. ինչ ունիս դու այն մարդակերի մօտ»:

—Լսել եմ որ մեծ հարստութեան տէր է. ուզում եմ սպանեմ և փողն ու հարստութիւնը վեր առնեմ:

Այս խօսքերը որ լսեց բարի հովիւը, սկսեց քթի տակը փընթփընթալ.

«Ահա մի մահկանացու,
Իր գլխից ձեռք վեր առած,
Դատարկ յոյսերից խաբուած,
Կամենում է զոհ լինել
Մեծ վիշապին մարդակեր»:

—Ի՞նչ ես ասում, հովիւ եղբայր, միթէ կարծում ես որ չեմ կարող սպանել վիշապին։ Օ՜, դու ինձ չես ճանաչում։

«Ա՛յ մարդ, գիտես ինչ կայ, ասում է հովիւը. ես քեզ մի փորձ կառաջարկեմ, ես կըկթեմ իմ երկու սև այծերը, կաթնով կըլցնեմ այս կովկիթը, կըբրդեմ, առաջդ կըդնեմ, յետոյ կըհեծնեմ այծերիցս մինը և կըպտտեմ հօտի շուրջը. եթէ դու այդ միջոցին բոլոր կովկիթը դատարկած լինիս, կարող ես վիշապին յաղթել, եթէ ոչ՝ չես կարող»։ Պառաւի տղան համաձայնեցաւ։ Հովիւը կովկիթը լցրեց և ինքն սկսեց պտտել. բայց երբ եկաւ մեր ճանապարհորդի մօտ, նա կաթնաբրթոչի կէսն էլ չէր կերել։ Այն ժամանակ բարի հովիւն ասաց նրան.

«Արի, եղբայր, մի անիր,
Փորձուած հովուիս ականջ դիր,
Յետ դառ, գլուխդ ազատիր»։

Ականջ չարեց մեր ճանապարհորդը խեղճ հովուի խօսքին և առաջ գնաց։ Գնաց-գնաց և պատահեցաւ մի ուղտապանի։

—Բարի աջողում։

«Աստուծու բարին։ Օտար եղբայր, ո՞ւր ես գնում»։

—Գնում եմ այս-ինչ վիշապին սպանեմ և նրա դանձը վեր առնեմ։

Ուղտապանն էլ՝ այս որ լսեց, սկսեց երգել.

«Ահա մի մահկանացու,
Իր գլխից ձեռք վեր առած,
Դատարկ յոյսերից խաբուած,
Կամենում է զոհ լինել
Մեծ վիշապին մարդակեր»։

—Ի՞նչ ես երգում, ուղտապան։

«Ես այն եմ երգում, որ դու կըգնաս, ինչպէս գնացել են շատերը և էլ յետ չես դառնալ. վիշապը ողջ-ողջ կուլ

կըտայ քեզ։ Պէտք է գիտենաս, ա՛յ օտարական, որ նա միայն կարող է մեծ վիշապի հետ կռիւ տալ, ով որ ահա այս ուղտին փչելով գետին կըգլորէ»։

Այս ասաց ուղտապանը և մի մեծ ուղտ քաշեց, մեր ճանապարհորդի առաջ կանգնացրեց։ Պառաւի տղան ուզեց ցոյց տալ իր ոյժը—փչեց, փչեց, բայց ուղտը տեղից էլ չըշարժուեցաւ, ուր մնաց թէ վեր ընկնէր։ Այն ժամանակ բարեսիրտ ուղտապանը նորից սկսեց երգել.

«Արի, եղբայր, մի անիր,
Ուղտապանիս ականջ դիր,
Յետ դառ, գլուխդ ազատիր»։

Ծիծաղեց մեր ճանապարհորդը բարի ուղտապանի վրայ և շարունակեց ճանապարհը։ Գնաց-գնաց, վերջապէս հասաւ վիշապի կացարանին։ Դուռն ճեղքից մտիկ արեց և տեսաւ, որ վիշապը նստած է, մի տհագին կաթսայ առաջը դրած, ձեռքին էլ մի մեծ շերեփ՝ ճաշ է ուտում.

Պառաւի տղան կանչեց.

«Վիշա՛պ-վիշապ, դուրս արի,
Միմեանց հետ կռիւ անենք,
Բաց ու արձակ զրահում
Զօր-զօրի տանք, կոխ-բռնենք»։

Շատ ուրախացաւ վիշապը, որ մի խեղճ ադամորդի իր տունն եկել է իրան դուռը և, առանց տեղիցը շարժուելու, ներսից պատասխան տուեց։

Օ՛տարական, քո ձայնից
Իմ սիրտս կըտրատւում է,
Բոլոր մարմինս երկիւղից՝
Ոտն ու ձեռս դողում է.
Աղաչում եմ, ինձ խղճա,
Մի սպանիր շարաշար.

Մտիր, իմ բոլոր տունս
Քեզ մատաղ է, վեր առ, տար»։

Ճանապարհորդը խաբուեցաւ և միամիտ ներս մտաւ վիշապի սենեակը։ Վիշապը բռնեց նրա վզակոթից և ներքնատան դուռը բանալով՝ ցած գլորեց։ «Գնա՛, երգիր այդտեղ մի առժամանակ, ասաց վիշապը. ես դեռ ևս մի քանի օրուայ պաշար ունիմ ուտելու»։

II.

Միւս առաւօտ վիշապը լսեց, որ մի ուրիշ մարդ էլ ծեծում է նրա դուռը և կանչում։

«Վիշա՛պ-վիշապ, դուրս արի,
Միմեանց հետ կռիւ անենք,
Բաց ու արձակ սրահում
Զօր-զօրի տանք, կոխ-բռնենք»։

«Այս ի՞նչ բախտաւորութիւն է, մտածեց վիշապը. երբէք չի պատահել, որ մարդիկ իրանց ոտով իմ դուռը գան, իսկ հիմա մէկի տեղակ երկուսն են գալիս»։

Վիշապը ներսից պատասխանեց.

«Օ՛տարական, քո ձայնից
Իմ սիրտս կտրատւում է,
Բոլոր մարմինս երկիւղից՝
Ոտն ու ձեռս դողում է,
Աղաչում եմ, ինձ խղճա՛,
Մի՛ սպանիր չարաչար.
Մտիր, իմ բոլոր տունս
Քեզ մատաղ է, վեր առ, տար»։

Անծանօթը հպարտ հպարտ ներս մտաւ։ Վիշապն ուղարկեց նրան իր եղբօր մօտ։

III.

Անցնում է մի քանի ժամանակ. մեր հովուի մօտ գալիս է մի մարդ, մի զարմանալի Կիսլանջ մարդ, և հարցնում է, թէ այս ճանապարհով երկու օտարական չէ՞ն անցկացել։ Հովիւը պատմում է, որ երկու անցուորական, իր խրատին չլսելով, գնացին դէպի մեծ վիշապի կացարանը, որ ինչ է, նրան սպանեն և փողն ու հարստութիւնը վեր առնեն. բայց, աւելացրեց հովիւը, նրանք արդէն վիշապին զոհ կըլինին եղած։

Կէս մէջքանի, մի կռնանի մարդը պատասխանեց.

«Այդ անցուորականներն իմ մեծ եղբայրներն էին. այժմ ես գնում եմ, որ նրանց վրէժն առնեմ»։

Բարի հովիւը ժպտաց և երգեց.

«Եղբայրներդ ջուխտ ձեռքով,
Լայն թիկունքով, հաստ վզով
Ի՞նչ շահուեցան նըրանից,
Թէ դու, Կիսլանջ, ինչ շահուիս»։

Այնուհետև հովիւը Կիսլանջին էլ առաջարկեց իր պայմանը. կլթեց այծերը, կովկիթը կաթնով լցրեց, բրդեց և դրեց Կիսլանջի առաջ, իսկ ինքը հեծաւ այծերից մինը և սկսեց պտտել հօտի շուրջը։ Ուրքան զարմացաւ հովիւը, երբ վերադառնալով Կիսլանջի մօտ, տեսաւ որ նա կերել-պրծել է և կովկիթն էլ լպրծուում է։

«Քսան տարի հովիւ եմ,
Շատ մարդիկ եմ ես տեսել,
Շատ մարդիկ հէնց այս փորձով
Ես ճանապարհ եմ գըցել.
Բայց այսպիսի մի զարմանք,
Ո՛չ տեսել եմ, ո՛չ լսել։

Գնա, եղբայր, համարձակ,
Աստուած քեզ հետ, կարող ես
Զար վիշապին սպանել,
Փողն ու գանձը վեր առնել»։

Առաջ գնաց մեր Կիսլանջը և պատահեցաւ ուղտապանին։

—Բարի աջողում, ուղտապան եղբայր, այս ճանապարհով երկու օտարական չեն անցկացել։

—Անց են կացել, պատասխանեց ուղտապանը. ողորմելիքը գնում էին մեծ վիշապին սպանելու, բայց չէին խմանում, որ իրանց պէս հարիւրաւոր մարդիկ գնացել են և չեն վերադարձել։

Կէս մէջքանի, մի կռնանի մարդը պատասխանեց.

«Դրանք եղբայրներս էին. այժմ ես կըգնամ և նրանց արեան վրէժը կառնեմ»։

—Օհո՜, բացականչեց ուղտապանը և երգեց։

«Եղբայրներդ ջուխտ ձեռքով,
Լայն թիկունքով, հաստ վըզով
Ի՞նչ շահուեցան նրանից,
Թէ դու, Կիսլանջ, ինչ շահուիս»։

Այնուհետև ուղտապանն էլ առաջարկեց Կիսլանջին իր պայմանը. մէկ ուղտ բերեց, կանգնացրեց Կիսլանջի մօտ և առաջարկեց, որ նրա վրայ փորձէ իր ոյժը։ Կիսլանջն այնպէս փչեց, որ ուղտը հինգ զաղ յետ ու յետ գնաց ու վէր ընկաւ։

Ուղտապանը զարմացաւ և ասաց.

«Շատ տարի է ուղտապան,
Շատ մարդիկ եմ ես տեսել,
Շատ մարդիկ հէնց այս փորձով
Ես ճանապարհ եմ գըցել.
Բայց այսպիսի մի զարմանք
Ո՛չ տեսել եմ, ո՛չ լսել։

Գնա, եղբայր, համարձակ,
Աստուած քեզ հետ, կարող ես
Զար վիշապին սպանել,
Փողն ու գանձը վեր առնել։

Գնաց մեր Կիսլանջ բարեկամը, վիշապի տուն հասաւ, դուռը ծեծեց և կանչեց.

«Մարդակեր վիշապ,
Գալան ամեհի,
Հերիք անպատիժ
Մատնես մեզ մահի.
Հընչեց քո ժամը՝
Ժամ օրհասական,
Ես վերջ պիտ՝ դնեմ
Կեանքիդ անպիտան»։

Զարմացաւ վիշապը այս յանդուգն խօսքերի վրայ, բայց ուզեց Կիսլանջին էլ խաբելով ներս կանչել։

«Ո՞վ ես դու, տէր իմ,
Մարդ ես, թէ վիշապ.
Ձայնըդ է ուժգին,
Խօսքերըդ սարսափ.
Բայց ով էլ լինիս,
Պատրաստ եմ ահա—
Բաւ է որ կամիս—
Դու տէր, ես ծառայ»։

Խելօք Կիսլանջը չխաբուեցաւ և նորից կանչեց.

«Խարդախ ձևերով
Շատ մարդ ես խաբել,
Շատին ներս տարել,
Մորթել ու լափել.
Բայց էլ հերիք է,
Պէտք է որ դուրս գաս.

Գլուխը վրկայ,
Պիտ լինիս մաս-մաս։

Բարկացաւ վիշապը և կատաղած դուրս վազեց, որ յանդուգն մարդու մեծ պատառը ականջը թողի։ Կիսլանջը քաշուել էր պատի տակը։ Վիշապը գլուխը դուրս հանեց թէ չէ, Կիսլանջի լդրանոց թուրը պսպղաց և վիշապի գլուխը երկու կէս եղաւ։ Սարի պէս գազանը վէր ընկաւ և սատկեցաւ։ Կիսլանջը ներս մտաւ վիշապի բնակարանը։ Նա պտըտեց բոլոր սենեակները, ամեն քունջ ու պուճախ նայեց, բայց եղբայրներին չգտաւ։ Երկիւղը պատեց բարի Կիսլանջի սիրտը՝ մի գուցէ չար գազանն արդէն լափել է նրանց։ Կիսլանջն սկսեց ձայն տալ, կանչել։ Այդ ժամանակ ոտների տակից մի խուլ հառաչանք լսեց։ Ցած նայեց և յատակի վրայ դռան պէս մի բան տեսաւ. շտապով բարձրացրեց այդ դուռը, ականջ դրեց և պարզ կերպով լսեց եղբայրների ձայնը, որոնք օգնութիւն էին կանչում։ Կիսլանջը ցած թռաւ խսկոյն և յայտնեց եղբայրներին, որ գազանին սպանել է։ Նրանք իրար փաթաթուեցան, մէկ-մէկու համբուրեցին և ճաշեցին միասին։ Ճաշելուց յետոյ բոլոր տունը պտտեցին, ման եկան, բայց գանձը չգտան։ Կիսլանջն առաջարկեց, որ սենեակների յատակը մի երես քանդեն։ Քանդեցին։ Մառանի յատակի տակ մի հոր բացուեցաւ. սա գազանի *խազնահորն* էր։ Կիսլանջի կռնատակերից թոկ կապեցին և ցած թողեցին հորը։ Հորի մէջ անթիւ ոսկի կար։ Կիսլանջը առաջ մեծ եղբօր պարկը լցրեց, դուրս քաշել տուեց, յետոյ երկրորդինը և յետոյ իրանը։ Երբոր ոսկով լիքը պարկերը դուրս էին հանած, Կիսլանջը կանչեց, որ թոկը ցած թողեն, մէջքիցը կապի ու իրան էլ դուրս քաշեն. կանչեց Կիսլանջը, ձայն տուեց. պատասխան չկայ, մարդ չկայ . . .

Կիսլանջի եղբայրները թողեցին իրանց ապատոգին հորի մէջ, վեր առան ոսկով լիքը պարկերը և ճանապարհ ընկան

դէպի տուն։ Բայց Կիսլանջը հորի մէջ չմեռաւ. նա ոտնատեղեր շինեց հորի պատերի վրայ և, շատ չարչարուելուց յետոյ, դուրս եկաւ։ Ոսկով լիքը պարկը դրած էր հորի մօտ։ Կիսլանջը շալակեց պարկը և շտապեց, որ եղբայրներին հասնի։ Գնաց, տեսաւ, որ նրանք պարկել են մի ծառի տակ ու քնել։ Կամաց կամաց մօտեցաւ, զգուշութեամբ վեր առաւ նրանց պարկերը, տարաւ, թափեց միջի ոսկին մի ապահով տեղ, մոնր խճաքարով լցրեց պարկերը և բերեց իրանց առաջուայ տեղը դրեց ու ինքը թաղկացաւ։ Եղբայրները վեր կացան, վեր առան պարկերը և ճանապարհ ընկան դէպի տուն։ Կիսլանջն էլ գնում էր նրանց յետևից։ Երբոր մեր ապերախտները տուն հասան, դուռը ծեծեցին և ասացին.

«Մայրիկ-մայրիկ, դուռը բաց. վիշապին սպանեցինք, նրա ոսկին պարկերով շալակած այստեղ բերինք»։

Պառաւը ոսկու ձայնը որ լսեց, ուրախ-ուրախ դուրս վազեց, որդկերանցը համբուրեց, յետոյ շտապեց, մեծ տաշտը բերեց և ինչ դատարկեց.—խիճ։ Եղբայրները փայտի պէս սառած մնացին։ Այդ րոպէին հերթիցը մէկը ձայն տուեց.

Մայրիկ-մայրիկ դուռը բաց.
Վիշապին սպանեցի,
Նրա ձեռքից ես դրանց
Ողջ ու առողջ փրկեցի.
Բայց դրանք ինձ խաբեցին՝
Ուզելով ինձ սպանել,
Հորի մէջը թողեցին։
Այլ Աստուած էր օգնական,
Ինձ այն հորից ազատեց,
Դրանց պատիժն էլ տուեց—
Պարկերը խիճով լցրեց։
Սակայն դըրանց, մայր, ներիր,
Եւ տանից մի դուրս անիր»։

Մայրը գրկեց բարեսիրտ ու մեծահոգի Կիսլանջին և նրա համար ձուաձեվ արեց։

ՏԷՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ

Հայր մեր՝ որ յերկինս ես, սուրբ եղիցի անուն քո։ Եկեսցէ արքայութիւն քո։ Եղիցին կամք քո որպէս յերկինս և յերկրի։ զհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր և թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս և մեք թողումք մերոց պարտապանաց։ և մի տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկեա զմեզ ի չարէ, զի քո է արքայութիւն և զօրութիւն և փառք յաւիտեանս ամէն։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԵՒ ԹՌՉՆԱԿԸ

«Սիրուն թռչնակ, բանուեցար,
Ցանցից չես ազատուիլ.
Ոչինչ բանով աշխարհում
Քեզնից չենք բաժանուիլ»։

—Ա՜խ, ձեր ինչին եմ պէտք ես,
Սիրելի մանուկներ.
Թողէք ինձ ազատ թռչիմ,
Բացէք ցանցիս դռներ։

«Չէ, չէ, թռչնակ, չենք թողիլ,
Դու մեզ մօտ կըմնաս.
Մենք քեզ շաբաթ հաց կըտանք,
Կուտես, կուրախանաս»։

—Ա՜խ, շաբաթ հաց չեմ սիրում,
Քաղցրեղէն չեմ ուտում.
Թողէք, գաշտի մորեխներն
Շաբաթից լաւ եմ հաշուում։

«Այնտեղ գաշտում ձմեռը
Գուցէ ցրտից մեռնիս,
Իսկ մեզ մօտ ոսկուց շինած
Վանդակի մէջ կապրիս»։

—Օ՜, մի վախէք՝ ձմեռը
Տաք կողմեր կըթռչեմ,
Իսկ բռնուած դրախտն էլ
Ինձ բանտ կըհամարեմ։

«Թռչնակ-թռչնակ, մենք ինչպէս
Քեզ կըփայփայէինք.
Զէինք թողնիլ, որ տխրես,
Միշտ կուրախացնէինք»։

—Հաւատում եմ, բայց ձեր սէրն
Ինձ միշտ կըմնասէր,
Որովհետև այդ կերպով
Աչքս յաւիտեան կըփակուէր։

«Ճշմարիտ է, ով թռչուն,
Գերութեան չես տանիլ.
Ասուած քեզ հետ, դէ՛հ, թռիր,
Ազատ, ուրախ եղիր»։

ԿԵՐԸՔ

ՊԵՏ. ԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀՍՍՌ-Арм. ССР
Ա. ԱՄ. Ա. Մասիսյան
ԱՄՍՍՌ ԳԱ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Յառաջաբան . . . . . 4 երես

I 1. Այբբենական մասն . . . . 1—9

2. Գրչագիր Այբուբենը . . . . 4 երես

II Բարոյակրթական առակներ և մանրիկ ոտանաւորներ . . . . 20—31

III Առարկայական դասերի և իրազեկութեան նիւթեր դրքի երկրորդ կիսամեակում:

1. Դասական առարկաներ և խաղալիք . . 33
2. Ուտելիք և խմելիք 36
3. Շինութիւններ, նաւեր, կառքեր . . . 39
4. Գործիք և սարք 42
5. Կարասիք և ամաններ 44
6. Կենդանիներ 48
7. Բոյսեր 51
8. Հանքեր 55
9. Մարդու մարմնի անդամները . . . 57
10. Գեաների, ոտների, ընի մասերը . . . 59
11. Աչքի, բերանի, դաստակի, գարշապարի մասերը 61
12. Հինգ զգայարանք 65
13. Մարդիկ, կենդանիներ, բոյսեր, հանքեր . . 67
14. Ժամանակի չափերը 71
15. Ամիսներ 75
16. Տօներ 79

IV Գրաւոր աշխատութեան համար առաջարկուած նիւթեր. երես 33, 36, 40, 42, 45, 49, 53, 56, 58, 59, 62, 65, 68, 72, 75, 77.

V Առածներ և ասացուածներ՝ 33, 36, 40, 43, 45, 50, 53, 55, 57, 61, 65, 68, 69, 79,

VI Հանելուկներ և շուտ-ասելուկներ՝ 34, 36, 40, 42, 45, 50, 53, 55. 58, 62, 65, 68, 72.

VII. Նկարագրական և պատմողական յօդուածներ.

1. Դասատուն 35
2. Զոկջոկ և միասին 35
3. Հաց և ջուր 37
4. Աղօթք 38
5. Գիւղացին և վարունգը 41
6. Տուն 41
7. Խնդիր առակաձև 41
8. Մեր ընտանիքը 43
9. Վախկոտ Յովհաննէսը 43
10. Աթոռ և գաւազան 45
11. Մեղու և ճանճ 46
12. Երկու աքաղաղ 50
13. Օձ 51
14. Աղուէսն ու ճագարը 54
15. Ցորեն և գարի 54
16. Ոսկին և երկաթը 56
17. Ոգնին և գայլը 58
18. Երկու հովիւ 59
19. Ուլերն ու գայլը 60
20. Ծոյլը և ջանասէրը 62
21. Արջի թաթը 64
22. Կաղն ու կոյրը 66
23. Ոչխար 66
24. Համբերութիւնը կեանք է 70
25. Երբ է լինում 72
26. Զորս ցանկութիւն 73
27. Հանելուկ 76
28. Մեղուներ 78
29. Կիսլանջի պատմութիւնը 82
30. Տէրունական աղօթք 93

VIII. Մանկական ոտանաւորներ

1. Ուսումնարան 34
2. Աքաղաղ 37
3. Նապաստակ 40
4. Առաւօտեան աղօթք 43

5. Արև 45
6. Մեղու և ճանճ 48
7. Պառաւն ու այծը 50
8. Մանուշակ 53
9. Անձրև 54
10. Գառն ու մայրը 57
11. Երեկոյեան աղօթք 58
12. Ձիւն 61
13. Երկու և մի 62
14. Որքի պահողն Աստուած է 63
15. Առաւօտ 66
16. Պտակներ 68
17. Կիրակնամուտ 72
18. Ձիւն 75
19. Մայիս 76
20. Հոկտեմբերին 77
21. Մեղու 79
22. Նուրին 80
23. Ձօրի 80
24. Ճչանակ 81
25. Ծննդեան երգ 81
26. Թռչնակ 93

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երես

‹34›—I. Փետուրէ գրիչ։ II. Հոլ (բզզան)։
‹36›—I. Ձու։—II. Ձուր, գետ։
‹40›—I. Մեղրահաց (բճիճ)։—II. Կառքի անիւները։
‹42›—I. Հրացան։—II. Թուր, դաշոյն։
‹45›—I. Սեղան։—II. Հեշտաեռ (սամովար)։
‹50›—I. Կրիայ։ II. Փիղ։
‹53›—I. Թուղթ։—II. Հացահատիկներ։—III. Նուշ։
‹55›—I. Ոսկի և արծաթ։—II. Ոսկի։
‹58›—I. Բերան, ականջներ, աչեր։—II. Քիթ։
‹62›—I. Բերան և ատամներ։—II. Ձեռներ, ոտներ, մատներ։
‹65›—I. Կարդալ-գրել։
‹68›—I. Մարդը՝ մանկական, այրական և զառամեալ հասակում։
‹72›—I. Արեգակ։
‹80›—I. Ճրագ և ճրագակալ։—II. Մոմ։

204

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Библиотека Института Восточных языков Академии Наук СССР

1. Տէր-Ղեւոնդեան՝ Մայրենի Լեզու, առաջին տարի . 35 կ.
2. » Մայրենի Լեզու, երկրորդ տարի . . 40 կ.
3. » Մայրենի Լեզու, երրորդ տարի . . 50 կ.
4. » Մայրենի Լեզու, չորրորդ տարի . . 65 կ.
5. » Մայր. Լեզուի բաց. ձեռնարկը. ա. տարուայ ձրի
6. » Մայրենի Լեզուի քերականութեան տարերքը, մասն առաջին . . . . . 30 կ.
7. » Մայրենի Լեզուի քերականութեան տարերքը, մասն երկրորդ . . . . . 40 կ.
8. » Հայորդի՝ Սրբազան պատմ. Հին Կտակ. . 50 կ.
9. » Սրբազան պատմութիւն Նոր Կտակարանի . 50 կ.
10. Մանդինեան՝ Նահապետական աշխարհ . . . 60 կ.
11. » Հենչէլի՝ բանաւոր և գրաւոր հաշուելու խնդիրներ, առաջին և երկրորդ տարի . 40 կ.
12. » Բանաւոր և գրաւոր հաշուելու խնդ. գ. տարի 50 կ.
13. » Ընտանեկան Աշխարհ . . . . 25 կ.
14. » Դիւցազնական Աշխարհ . . . . 25 կ.
15. Աղայեանց՝ Ուսումն Մայրենի Լեզուի, ա. տարի . 25 կ.
16. » Ուսումն Մայրենի Լեզուի, բ. տարի . 40 կ.
17. » Ուսումն Մայրենի Լեզուի, գ. տարի . 55 կ.
18. Գէորգբէկեան՝ Ժողովածու թուաբ. խնդիրների՝ Ամբ. թուեր 40 կ.
19. » » » » կոտոր. թուեր 50 կ.
20. Թումանեանց՝ Начальная Книга Русскаго Языка . 25 կ.

1. Գրքերի վաճառումը կանխիկ է։ Ապառիկ ոչոքի գիրք չի ուղարկուում, բայց ցանկացողների համար գրքերի արժէքը կարող ենք վերադիր անել, որ նոքա վճարեն այն փոստային վարչութեանը կամ կանտորին, որի միջոցով պիտի ստանան գրքերի ծրարը կամ սնդուկը։

2. Մեր հրատարակութիւններից զատ ուրիշ գրքեր պահանջողների պատուէրները անկատար կըմնան։

Դիմել՝ Николаю Теръ-Гевондянъ. Тифлисъ. Հասցէս փոստատանը յայտնի է։

2073
4575
<< Ազգային գրադարան
NL0059885